

Dit rapport is een uitgave van het NIVEL in 2004. De gegevens mogen met bronvermelding (Dinesh Somai, Lea Jabaaij, Liset van Dijk, Dinny de Bakker, *Afschaffen vergoeding zelfzorggeneesmiddelen: uitzonderingen denkbaar?* NIVEL 2004) worden gebruikt.

Het rapport is te bestellen via receptie@nivel.nl.

Afschaffen vergoeding zelfzorggeneesmiddelen: uitzonderingen denkbaar?

Dinesh Somai
Lea Jabaaij
Liset van Dijk
Dinny de Bakker

ISBN 90-6905-689-5

<http://www.nivel.nl>

nivel@nivel.nl

Telefoon 030 2 729 700

Fax 030 2 729 729

©2004 NIVEL, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaan de schriftelijke toestemming van het NIVEL te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Samenvatting van de belangrijkste resultaten

Per 1 januari 2004 is de vergoeding voor zelfzorggeneesmiddelen komen te vervallen, ook voor chronisch gebruikers. Het Ministerie van VWS ontving signalen dat een aantal groepen patiënten financieel onevenredig zou worden getroffen door deze maatregel. In dit rapport gaan we na wie in 2003 zelfzorggeneesmiddelen kreeg voorgeschreven door de huisarts. Om hoeveel patiënten gaat het en hoe zijn deze patiënten te typeren? Wij richten ons hierbij op leeftijd, geslacht, verzekeringsvorm, chronische aandoening, comorbiditeit en comediatie. De centrale vraag in dit rapport is of er groepen van patiënten zodanig helder kunnen worden getypeerd dat er voor hen een uitzondering op de regel gemaakt kan worden.

Patiëntkenmerken

Op basis van gegevens uit het Landelijk Informatie Netwerk Huisartsenzorg (LINH) is berekend dat in 2003 ruim 13% van de bevolking van Nederland, ofwel 2,2 miljoen inwoners een zelfzorggeneesmiddel kreeg voorgeschreven door de huisarts¹. Gemiddeld zouden zij in 2003 31 euro hebben moeten betalen voor zelfzorggeneesmiddelen die de huisarts voorschreef. Het merendeel van hen (96%) is niet meer dan 150 euro kwijt per jaar. Zo'n 55.000 mensen (0,3% van de bevolking) geeft tussen de 151 en 250 euro uit per jaar aan zelfzorggeneesmiddelen. Ruim 35.000 mensen (ofwel 0,2% van de bevolking) betaalt meer dan 250 euro per jaar.

Vrouwen, ziekenfondsverzekerden en 65-plussers krijgen vaker zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven en zijn in alle kosten-klassen oververtegenwoordigd.

Voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen

Van de zelfzorggeneesmiddelen worden systemische anti-histaminica (R06), laxantia (A06), analgetica (N02), spasmo- en parasympatholytica en propulsiva (A03), mineraal-supplementen (A12) en antacida (A02) het meeste voorgeschreven. Dit geldt voor patiënten uit alle drie de kosten-klassen. De systemische anti-histaminica dragen verreweg het meest bij aan de gegeneerde kosten: een kwart van alle kosten in de groep 1-150 euro, ruim eenderde van alle kosten binnen de groep patiënten die 151-250 euro besteden en bijna 40% van alle kosten binnen de groep van 'meer dan 250 euro'.

Zo'n 75% van alle kosten in de kosten-klasse '151-250 euro' wordt uitgemaakt door de systemische antihistaminica (R06), de laxantia (A06), de mineraal-supplementen (A12) en spasmo- en parasympatholytica en propulsiva (A03).

Zo'n 75% van alle kosten binnen de groep van 'meer dan 250 euro' wordt gegeneerd door de systemische anti-histaminica (R06), laxantia (A06), spasmo- en parasympatholytica en propulsiva (A03) en vasoprotectiva (C05).

Aandoeningen waarvoor zelfzorggeneesmiddelen worden voorgeschreven

Hooikoorts/allergische rhinitis (R97) en obstipatie (D12) staan bij alle drie de kosten-klassen in de top-3 van diagnoses waarvoor de meeste zelfzorggeneesmiddelen worden voorgeschreven. Dermatomyosen (S74) staat op nummer 1 in de groep 1-150 euro. In de kosten-klasse 151-250 euro maakt osteoporosis (L95) uit van de top-3, in de kosten-klasse 'meer dan 250 euro' allergie/allergische reactie nao' (A12). De top-15 van

¹ Door de specialist voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen zijn niet inbegrepen, aangezien daarover in het LINH-bestand geen gegevens beschikbaar zijn.

diagnoses beslaat tussen de 45 en 55% van alle diagnoses waarvoor een zelfzorggeneesmiddel wordt voorgeschreven. In de hoogste kosten-klasse is de spreiding van diagnoses het laagst.

Het merendeel van de recepten voor zelfzorggeneesmiddelen (ruim 70%) is voorgeschreven voor een niet-chronische aandoening. Dit geldt in iets mindere mate voor de twee duurste kosten-klassen: daar is zo'n 60% van de recepten voorgeschreven voor een niet-chronische aandoening.

De meeste zelfzorggeneesmiddelen worden voorgeschreven voor allergische aandoeningen: 9,3% van alle zelfzorggeneesmiddelen met een geregistreerde indicatie. Het blijken ook 'dure' aandoeningen te zijn: 9,3% van deze recepten is voorgeschreven aan patiënten die meer dan €250 uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen. Recepten voor allergische aandoeningen genereren samen 20% van de kosten voor zelfzorggeneesmiddelen. Andere chronische aandoeningen met een hoog percentage recepten in de duurste kosten-klasse zijn: astma, diverticulosis, hypertensie, maligniteit, osteoporose, pruritus en urticaria.

Welke kosten maken patiënten met chronische aandoeningen?

Meer dan de helft van de patiënten (52%) met een voorschrift voor een zelfzorggeneesmiddel heeft geen chronische aandoening. Bijna een vijfde van de patiënten heeft 2 of meer chronische aandoeningen. In het algemeen geldt dat patiënten met meer chronische aandoeningen meer kosten voor zelfzorggeneesmiddelen maken.

Van de patiënten die met een chronische aandoening bij de huisarts komen, krijgen patiënten met allergische aandoeningen, eczeem, diabetes mellitus, hartlijden, hypertensie en reumatoïde artritis /artrose het meest frequent een zelfzorggeneesmiddel voorgeschreven. Voor de meeste aandoeningen geldt dat meer dan 90% van de patiënten minder dan €150 kosten aan zelfzorggeneesmiddelen had.

Patiënten met osteoporose geven gemiddeld het meeste uit voor zelfzorggeneesmiddelen: €78,25 per patiënt op jaarbasis. Patiënten die gemiddeld eveneens veel geld uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen zijn patiënten met diverticulose (gemiddeld €67,70 per patiënt), incontinentie voor faeces (gemiddeld €53,31 per patiënt), ziekte van Parkinson (gemiddeld €54,21 per patiënt) en multipale sclerose (gemiddeld €53,88 per patiënt).

Welke middelen voor welke aandoeningen?

Veel patiënten met een chronische aandoening krijgen analgetica (N02) voorgeschreven. De andere middelen zijn wat specifiek. Patiënten met aangeboren afwijkingen aan de spijsverteringsorganen, diverticulosis, incontinentie voor faeces, MS en spastisch colon krijgen vaak laxantia (A06) voorgeschreven. Patiënten met osteoporose krijgen vaak mineraalsupplementen (A12). Systemische antihistaminica worden veel voorgeschreven aan patiënten met allergische aandoeningen, astma, pruritus en urticaria.

Voor een aantal patiëntengroepen valt op dat zij hoge uitgaven hebben voor specifieke middelen: patiënten met allergische aandoeningen maken veel kosten voor systemische anti-histaminica, patiënten met diverticulosis voor laxantia en patiënten met osteoporose voor de mineraalsupplementen.

Co-medicatie

Het merendeel van de patiënten krijgt naast een of meer zelfzorggeneesmiddelen ook andere geneesmiddelen (co-medicatie) voorgeschreven. Patiënten met systemische antihistaminica (R06) krijgen relatief het minst frequent co-medicatie (88%), patiënten met mineraalsupplementen (A12) relatief het vaakst (98%).

De top-15 van co-medicatie vertoont grote overeenkomsten tussen de verschillende zelfzorggeneesmiddelen, met als uitzondering patiënten die systemische antihistaminica (R06) gebruiken. Veel voorgeschreven geneesmiddelen zijn anxiolytica (N05b), hypnotica en sedativa (N05c), antidepressiva (N06A), antacida en ulcusmiddelen (A02), ‘niet-steroïde anti-inflammatoire en antireumatische middelen’ (M01A). Hoog in de top-15 staan verder anticoagulantia (B01a), beta-receptorblokkerende middelen (C07a), ‘high ceiling’ diuretica (C03c) en de ACE-remmers (C09a), behalve bij de patiënten die systemische antihistaminica (R06) en de patiënten die spasmo- en parasymphatholytica en propulsiva (A03) gebruiken.

Conclusie

Het onderzoek heeft geen eenduidige voorspellers opgeleverd van patiënten die hoge kosten maken voor zelfzorggeneesmiddelen. Bij elke selectie zijn er patiënten die ondanks hoge kosten geen vergoeding krijgen en patiënten die kosten vergoed zouden krijgen, terwijl ze in feite weinig uitgeven.

Inhoud

Voorwoord	9
1 Inleiding	11
2 Onderzoeksvragen	13
3 Data en methode	15
4 Resultaten	17
4.1 Hoeveel patiënten kregen een zelfzorggeneesmiddel en wat waren de daaraan verbonden kosten?	17
4.2 Kenmerken van patiënten die zelfzorggeneesmiddelen kregen voorgeschreven	17
4.3 Welke zelfzorggeneesmiddelen worden het meest voorgeschreven en genereren de meeste kosten?	18
4.4 Aandoeningen waarvoor patiënten zelfzorggeneesmiddelen krijgen voorgeschreven	23
4.5 Chronische aandoeningen en kosten van zelfzorggeneesmiddelen	28
4.6 Chronische aandoeningen en voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen	33
4.7 Co-medicatie	36
5 Conclusies	43
Literatuur	47
Bijlage: Indeling chronische aandoeningen	49

Voorwoord

Dit rapport omvat de resultaten van een onderzoek naar het afschaffen van de vergoedingen voor zelfzorggeneesmiddelen. De studie beoogt inzicht te geven in de vraag welke patiënten vooral te maken krijgen met hoge kosten als gevolg van deze maatregel. Deze patiënten zouden eventueel van de maatregel uitgesloten kunnen worden. Opdrachtgever was het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De onderzoekers werden voor de databewerking bijgestaan door Jan Gravestein. Het onderzoek maakte gebruik van gegevens van het Landelijk Informatie Netwerk Huisartsenzorg (LINH).

Utrecht, augustus 2004

1 Inleiding

Met ingang van 1 januari 2004 is de vergoeding van zelfzorggeneesmiddelen volledig vervallen. De vergoeding voor deze middelen was sinds september 1999 reeds beperkt voor de groep patiënten die deze middelen chronisch gebruiken ('1-september maatregel') (Biermans et al., 2000). Patiënten die deze, vrij verkrijgbare, middelen langer dan drie maanden gebruikten, konden deze op recept van de arts krijgen, waarna de zorgverzekeraar deze vergoedde. Ook voor deze groep komt deze vergoedingsregeling nu te vervallen. Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) verwacht met deze maatregel €115 miljoen (inclusief BTW) te bezuinigen.

Het is op voorhand niet duidelijk wie door deze maatregel getroffen worden, om hoeveel patiënten het gaat en of er bepaalde groepen patiënten zijn die onevenredig veel nadeel van de betreffende maatregel ondervinden. Het ministerie heeft het NIVEL gevraagd een onderzoek te doen naar deze gevolgen. Bij het ministerie zijn signalen binnengekomen dat bepaalde specifieke groepen patiënten plotseling geconfronteerd zijn met aanzienlijke extra kosten. Wanneer blijkt dat de groep patiënten waarvoor de maatregel grote consequenties heeft, goed te typeren is, dan bestaat de mogelijkheid dat het ministerie nadere voorwaarden formuleert om de kosten voor deze patiënten toch te vergoeden.

Met 'goed te typeren' wordt het volgende bedoeld: de patiënten die onevenredig veel kosten maken, zijn op grond van objectieve criteria te onderscheiden van diegenen die minder kosten maken. Hier zijn twee aspecten van belang:

- sensitiviteit van een eventuele uitzonderingsmaatregel: in hoeverre dekt de groep aan wie zelfzorggeneesmiddelen eventueel toch zouden worden vergoed, de totale groep die hoge kosten maakt;
- de specificiteit van een eventuele uitzonderingsmaatregel: welk deel van de groep aan wie zelfzorggeneesmiddelen eventueel toch zouden worden vergoed, maakt hoge kosten.

Gezocht wordt naar groepen met én een hoge sensitiviteit én een hoge specificiteit. Een lage sensitiviteit leidt ertoe dat er veel mensen over blijven die onevenredig hoge kosten aan zelfzorggeneesmiddelen moeten betalen. Bij een lage specificiteit zal de bezuinigingsdoelstelling in mindere mate worden gehaald.

Dit rapport geeft een overzicht van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen door de huisarts. We inventariseren voor welke indicaties en chronische aandoeningen deze middelen zijn voorgeschreven en welke kosten hiermee zijn gemoeid. Ook gaan we na welke co-medicatie patiënten voorgeschreven kregen.

2 Onderzoeksvragen

De centrale vraag is:

Zijn er patiënten met onevenredig hoge kosten en kunnen die patiënten zodanig helder worden getypeerd dat er voor hen een uitzondering op de regel gemaakt kan worden?

Deze centrale vraag is geoperationaliseerd in de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoeveel patiënten kregen in 2003 vergoede zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven en wat waren de hieraan verbonden kosten (op patiënt- en macroniveau)?
2. Welke kenmerken hebben deze patiënten? We richten ons op leeftijd, geslacht, verzekeringsvorm, co-morbiditeit en co-medicatie.
3. Voor welke indicaties en chronische aandoeningen krijgen patiënten de verschillende zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2 niveau) voorgeschreven?
4. Hoeveel kosten hebben mensen aan zelfzorggeneesmiddelen per chronische aandoening/indicatie?
5. Wat zijn de macrokosten per chronische aandoening/indicatie (en wat kost het om een bepaalde indicatie of chronische aandoening van de maatregel uit te sluiten)?

3 Data en methode

LINH-praktijken

Het Landelijk Informatie Netwerk Huisartsenzorg (LINH) is een representatief netwerk van huisartspraktijken. Huisartsen werkzaam binnen deze praktijken leggen geautomatiseerd gegevens vast over hun huisartsgeneeskundig handelen, waaronder voorschrijven van geneesmiddelen, verwijzingen en contacten. Dit alles met de bijbehorende diagnose. Voor dit onderzoek zijn de modules 'voorschrijven' en 'contacten' van belang.

Dit onderzoek maakt gebruik van registratiegegevens uit 2003 van 85 praktijken, waarbij 327.621 patiënten zijn ingeschreven. De praktijken en hun patiëntenpopulatie zijn representatief voor Nederland. LINH-huisartsen wijken in medisch-technisch handelen niet af van hun collega's (Westert e.a., 2002). Voor meer informatie over LINH, zie: www.LINH.nl.

Voorschrijfgegevens

Voor wat betreft de module 'voorschrijven' is per recept bekend wat het voorgeschreven middel is (KNMP-artikelnnummer, HPK-code, ATC-code) en aan welke patiënten (geslacht, leeftijd, verzekeringsvorm) het is voorgeschreven. Van ongeveer 65% van de recepten is eveneens bekend voor welke aandoeningen de huisarts dit heeft voorgeschreven. Aandoeningen zijn gecodeerd volgens de International Classification of Primary Care (ICPC). Op basis van de HPK-code en de voorgeschreven hoeveelheid zijn de kosten per recept berekend. Om de situatie per 1 januari 2004 te simuleren zijn aan de receptgegevens van 2003 de prijzen gehangen zoals deze gelden per 1 januari 2004. Omdat van alle patiënten de in de huisartspraktijk voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen bekend zijn, kunnen op patiëntniveau de in de huisartspraktijk gegenereerde kosten voor zelfzorggeneesmiddelen berekend worden. Patiënten zijn ingedeeld in groepen (kosten-klassen) op basis van de hoogte van de uitgaven aan voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (€ 1-150, € 151- 250, > € 250 in 2003).

Ook zijn gegevens bekend over de door de huisarts voorgeschreven co-medicatie. Misschien ten overvloede dient vermeld, dat er over het algemeen geen gegevens beschikbaar zijn over door de specialist voorgeschreven medicatie. In het geval van zelfzorggeneesmiddelen zal dat echter om niet veel meer dan 10% van het totale voorschrijfvolume gaan (bron: SFK).

Contactgegevens

Om zicht te krijgen op (co)morbiditeit is de module 'contacten' relevant. Hierin zijn gegevens geregistreerd over de contacten van de patiënt met de huisartspraktijk, zoals soort contact (consult, visite, telefonisch), datum van het contact en de door de huisarts gestelde diagnose(s) tijdens het contact. Deze diagnoses zijn eveneens gecodeerd volgens de International Classification of Primary Care (ICPC). Dit betekent dat inzicht verkregen kan worden in de totale (in de huisartspraktijk gepresenteerde) morbiditeit van de patiënt. Uit het *contacten*-bestand zijn alle patiënten geselecteerd bij wie in 2003 minstens 1 keer een van de in bijlage 1 genoemde chronische aandoeningen werd geregistreerd. De

patiënt werd vervolgens ingedeeld in de groep patiënten met de betreffende chronische aandoening.

Chronische aandoeningen

Op verzoek van het Ministerie van VWS is een indeling gemaakt naar chroniciteit. Als uitgangspunt is daarbij een indeling van de ICPC toegepast die ook voor andere projecten van het NIVEL en het RIVM wordt gebruikt.² Op basis van externe signalen die het Ministerie van VWS ontving uit diverse bronnen, zijn nog een aantal chronische aandoeningen toegevoegd. Niet alle door het ministerie genoemde aandoeningen konden even gemakkelijk worden opgenomen. Soms komen deze in de door LINH-huisartsen gebruikte ICPC-codering niet voor, soms gaat het om een specialistische behandeling waarbij de huisarts een minimale rol speelt, soms is de aandoening als subcategorie niet te onderscheiden van een grotere categorie waar deze onder valt. Zo verzocht het ministerie bijvoorbeeld na te gaan wat de gevolgen waren voor patiënten die ten gevolge van een dwarslaesie last hebben van obstipatie en daarvoor zelfzorggeneesmiddelen gebruiken. Een dwarslaesie is binnen het ICPC-systeem niet specifiek te coderen. Het valt onder de verzamel-code N81 of N99. Bovendien kunnen huisartsen wel obstipatie coderen, maar niet waardoor dit wordt veroorzaakt.

Bijlage 1 geeft een overzicht van de indeling van chronische aandoeningen.

Opbouw rapport

In de paragrafen 4.1 en 4.2 gaan we na hoeveel kosten patiënten maken voor zelfzorggeneesmiddelen, om hoeveel patiënten het gaat en welke kenmerken zij hebben. Vervolgens focussen we ons op de zelfzorggeneesmiddelen: welke middelen worden veel voorgeschreven (paragraaf 4.3) en voor welke indicaties en chronische aandoeningen (paragraaf 4.4). Steeds is een uitsplitsing gemaakt in bovengenoemde kosten-klassen. Bij de analyses zoals gepresenteerd in paragraaf 4.3 en 4.4. was het zelfzorggeneesmiddel de onafhankelijke variabele. In de paragrafen 4.5 en 4.6 gaan we uit van de chronische aandoening van de patiënt. Hiervoor zijn op basis van de contactgegevens de patiënten geselecteerd met een chronische aandoening. We zijn nagegaan hoeveel deze patiënten, afhankelijk van hun chronische aandoening, uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen (paragraaf 4.5). Paragraaf 4.6 geeft een overzicht van de mate waarin patiënten zes geselecteerde zelfzorggeneesmiddelen van de huisarts krijgen voorgeschreven. Ook hier zijn de patiënten weer ingedeeld naar hun chronische aandoening. De zes zelfzorggeneesmiddelen zijn geselecteerd op basis van hun bijdrage in de totale kosten voor zelfzorggeneesmiddelen. De laatste paragraaf geeft een overzicht van de voorgeschreven co-medicatie.

² Het betreft een indeling die door RIVM en NIVEL is gemaakt ten behoeve van de VTV-studie naar de toekomst van de eerste lijn en gebaseerd is op een eerdere indeling: Groenewegen, P.P., Bakker de, D.H., Velden van der J., Een nationale studie naar ziekten en verrichtingen in de huisartspraktijk. Basisrapport: verrichtingen in de huisartspraktijk. Utrecht: NIVEL, 1992.

4 Resultaten

4.1 Hoeveel patiënten kregen een zelfzorggeneesmiddel en wat waren de daaraan verbonden kosten?

In 2003 kregen bijna 44.000 LINH-patiënten (ruim 13% van alle ingeschreven patiënten) een zelfzorggeneesmiddel voorgeschreven door de huisarts (tabel 4.1). Uitgaande van 16.272.000 Nederlanders (www.cbs.nl), komt dit neer op zo'n 2,2 miljoen inwoners van Nederland. Van deze patiënten maakt ruim 4% meer dan 151 euro per jaar aan kosten (tabel 4.1). Dit komt neer op ruim 90.000 mensen in Nederland, ofwel 0,5% van de bevolking. Gemiddeld zouden patiënten in 2003 31 euro hebben moeten betalen voor zelfzorggeneesmiddelen die zij van de huisarts kregen voorgeschreven.

Tabel 4.1: Kosten die patiënten maken voor zelfzorggeneesmiddelen per jaar^{a)} en aantal patiënten dat het treft

Kosten per jaar	% van patiënten die zelfzorg- geneesmiddelen gebruiken	Aantal mensen in Nederland ^{c)}	% van bevolking
1-150 euro	95,8	2.075.540	12,8
151-250 euro	2,5	55.031	0,3
> 250 euro	1,6	35.115	0,2
Totaal	(N=43.604 LINH-patiënten) ^{b)}	2.165.686	13,3

a) de kosten zijn berekend op basis van de prijzen van 2004

b) totaal aantal ingeschreven patiënten bij gebruikte LINH-praktijken: 327.621

c) uitgaande van een bevolking van 16.272.000.

4.2 Kenmerken van patiënten die zelfzorggeneesmiddelen kregen voorgeschreven

Tabel 4.2 geeft de verdeling naar leeftijd, geslacht en verzekeringsvorm van de patiënten die zelfzorggeneesmiddelen gebruiken. Het percentage vrouwen en ziekenfondsverzekerden binnen de kosten-klassen stijgt naarmate de totale kosten voor zelfzorggeneesmiddelen hoger zijn.

Leesvoorbeeld tabel 4.2:

Hoeveel procent van de patiënten uit een bepaalde kosten-klasse is respectievelijk vrouw, ziekenfondsverzekerd of 65-plusser. In de bevolking is 51% van het vrouwelijk geslacht (2^e kolom), maar van alle patiënten die meer dan €250 aan zelfzorggeneesmiddelen uitgeven is 72% vrouw.

Tabel 4.2: Kenmerken van patiënten die zelfzorggeneesmiddelen gebruiken

Kosten per jaar	% vrouwen in de betreffende kosten-klasse	% ziekenfondsverzekerden in de betreffende kosten-klasse	% 65-plussers in de betreffende kosten-klasse
<i>% in bevolking¹</i>	51	64	14
1-150 euro	61	72	25
151-250 euro	73	74	39
> 250 euro	72	77	38

1: bron: CVZ.

Tabel 4.3 is dezelfde tabel maar geeft een overzicht van het percentage van de Nederlandse bevolking dat kosten maakt voor zelfzorggeneesmiddelen. De volgende kenmerken zijn gekozen: geslacht, leeftijd (65-minners/plussers) en ziektekostenverzekering (ziekenfonds/particulier). Ook hier zien we dat vrouwen, ziekenfondsverzekerden en 65-plussers vaker zelfzorggeneesmiddelen krijgen voorgeschreven dan respectievelijk mannen, particulier verzekerden en 65-minners (zie de onderste rij totaal). Dit geldt voor alle kostenklassen, hetgeen betekent dat ze gemiddeld ook meer kwijt zijn.

Leesvoorbeeld tabel 4.3:

De tabel geeft antwoord op de vraag: hoeveel % van alle mannen, etc. geeft tussen de 1 en 150 euro (etc.) uit aan zelfzorggeneesmiddelen? Dus: 9,9% van alle mannen in Nederland geeft tussen de 1 en 150 euro uit aan zelfzorggeneesmiddelen.

Tabel 4.3: Percentage van bevolking¹ dat deze kosten maakt voor zelfzorggeneesmiddelen

Kosten per jaar	% in de betreffende kosten-klasse van alle		% in de betreffende kosten-klasse van alle verzekerden		% in de betreffende kosten-klasse van alle ...	
	mannen	vrouwen	ziekenfonds	particulier	65-minners	65-plussers
1-150 euro	9,9	15,6	14,7	9,4	11,0	24,9
151-250 euro	0,2	0,5	0,4	0,2	0,2	1,0
> 250 euro	0,1	0,3	0,3	0,1	0,2	0,6
Totaal	10,2	16,4	15,3	9,7	11,4	26,6

1: percentages zijn berekend op basis van LINH-gegevens.

4.3 Welke zelfzorggeneesmiddelen worden het meest voorgeschreven en genereren de meeste kosten?

Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag welke zelfzorggeneesmiddelen worden voorgeschreven. Dit doen we op twee manieren. Om te beginnen delen we patiënten in aan de hand van de door hen gemaakte kosten voor zelfzorggeneesmiddelen in de drie kosten-klassen (1-150 euro; 151-250 euro; > 250 euro). Per kosten-klasse gaan we na welke middelen het meest bijdragen aan de door deze patiënten te maken kosten voor

zelfzorggeneesmiddelen. Vervolgens gaan we na wat de vijftien meest voorgeschreven middelen zijn.

Aantal recepten

De geneesmiddelen uit de groepen R06 (systemische anti-histaminica), A06 (laxantia), N02 (analgetica), A03 (spasmo- en parasymphaticolytica en propulsiva), A12 (mineraal-supplementen) en A02 (antacida) worden bij patiënten uit alledrie de kosten-klassen veel voorgeschreven (tabellen 4.4b, 4.5b en 4.6b).

Kosten

Voor wat betreft de kosten zijn de systemische anti-histaminica de middelen die verreweg het meest bijdragen aan de gegeneerde kosten: een kwart van alle kosten bij de groep patiënten die 1-150 euro aan kosten hebben (tabel 4.4a), ruim eenderde van alle kosten binnen de groep patiënten '151 en 250 euro' (tabel 4.5a) en bijna 40% van alle kosten binnen de groep patiënten 'meer dan 250 euro' (tabel 4.6a). Voor de groep '151-250 euro' wordt driekwart van de kosten gegeneerd door de systemische histaminica (R06), de laxantia (A06), de mineraalsupplementen (A12) en spasmo- en parasymphaticolytica en propulsiva (A03) (tabel 4.5a). Binnen de groepen '151-250 euro' en 'meer dan 250 euro' staan de laxantia (A06) op de 2^e plaats van kosten genererende middelen (tabel 4.5a en 4.6a). Binnen de groep 'meer dan 250 euro' maken de antihistaminica (R06) samen met de laxantia (A06), de spasmo- en parasymphaticolytica en propulsiva (A03) en de vasoprotectiva (C05) driekwart van de kosten uit (tabel 4.6a).

Leesvoorbeeld tabellen 4.4a, 4.5a en 4.6a: In deze tabellen zijn de zelfzorggeneesmiddelen gerangschikt naar de kosten die zij genereren (als percentage van de totale hoeveelheid kosten binnen deze klasse). Patiënten zijn ingedeeld volgens kosten-klassen: 1-150 euro (tabel 4.4a); 151-250 euro (tabel 4.5a); > 250 euro (tabel 4.6a). In de laatste kolom staat weergegeven hoeveel van deze middelen worden voorgeschreven (als percentage van het totaal aantal voorgeschreven middelen voor deze patiënten).

Zo kunnen we in tabel 4.4a lezen dat bij de patiënten die tussen de 1 en 150 euro uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen, 25,8% van alle kosten veroorzaakt wordt door de systemische antihistaminica (R06). 10,2% van alle voorschriften binnen deze klasse is een voorschrift voor systemische anti-histaminica.

Leesvoorbeeld tabellen 4.4b, 4.5b en 4.6b: In deze tabellen zijn de zelfzorggeneesmiddelen gerangschikt naar aantallen voorschriften (als percentage van het totaal aantal voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen voor deze patiënten). Patiënten zijn ingedeeld volgens kosten-klassen: 1-150 euro (tabel 4.4b); 151-250 euro (tabel 4.5b); > 250 euro (tabel 4.6b). In de laatste kolom staat weergegeven hoeveel kosten deze middelen genereren binnen deze klasse (als percentage van de totale hoeveelheid kosten binnen deze klasse).

Zo kunnen we in tabel 4.4b lezen dat bij de patiënten die tussen de 1 en 150 euro uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen, 29,6% van alle voorschriften een voorschrift analgetica (N02) is. Deze middelen veroorzaken 14,6% van alle kosten binnen deze klasse.

Tabel 4.4a: Top-15 van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2) aan patiënten die **tussen 1 en 150** euro uitgeven in 2003 (top 15): gerangschikt op hoogste kosten

	Bijdrage in totale kosten (%)	% van alle voorschriften
R06 : systemische anti-histaminica	25,8	10,2
N02 : analgetica	14,6	29,6
D01 : dermatologische anti-mycotica	13,3	15,5
A06 : laxantia	12,8	9,9
A03 : spasma- en parasymphicolytica en propulsiva	6,6	5,2
A12 : mineraalsupplementen	5,7	2,3
A02 : antacida, flatulentiemidd. En ulcusmidd.	4,4	5,2
M09 : ov. midd. skeletspierstelsel	3,5	2,7
B03 : midd. bij anemie	2,2	3,0
A07 : anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmidd.	2,0	2,1
A11 : vitaminen	1,3	3,0
D09 : geïmpregneerde verbandmidd.	1,1	0,9
M01 : anti-inflammatoire en anti-reumatische midd.	1,0	1,1
N07 : ov. centr.zenuwst.midd., incl parasymphicom.	0,9	2,0
R01 : midd. voor nasaal gebruik	0,9	0,7
Overig	3,9	6,7

Tabel 4.4b: Top-15 van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2) aan patiënten die **tussen 1 en 150** euro uitgeven in 2003 (top 15): gerangschikt op meest voorgeschreven middelen

	% van alle voorschriften	Bijdrage in totale kosten (%)
N02 : analgetica	29,6	14,6
D01 : dermatologische anti-mycotica	15,5	13,3
R06 : systemische anti-histaminica	10,2	25,8
A06 : laxantia	9,9	12,8
A03 : spasma- en parasymphicolytica en propulsiva	5,2	6,6
A02 : antacida, flatulentiemidd. en ulcusmidd.	5,2	4,4
B03 : midd. bij anemie	3,0	2,2
A11 : vitaminen	3,0	1,3
M09 : ov. midd. skeletspierstelsel	2,7	3,5
S01 : midd. voor oogheelkundig gebruik	2,5	0,8
A12 : mineraalsupplementen	2,3	5,7
A07 : anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmidd.	2,1	2,0
N07 : ov. centr.zenuwst.midd., incl parasymphicom.	2,0	0,9
D02 : emollientia en protectiva	1,6	0,8
D08 : desinfectantia	1,6	0,7
Overig	3,8	4,5

Tabel 4.5a: Top-15 van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2) aan patiënten die **tussen 151 en 250** euro uitgeven in 2003 (top 15): gerangschikt op hoogste kosten

	Bijdrage in totale kosten (%)	% van alle voorschriften
R06 : systemische anti-histaminica	35,9	22,3
A06 : laxantia	18,4	16,5
A12 : mineraalsupplementen	11,2	7,7
A03 : spasma- en parasymphathicolitica en propulsiva	8,6	7,0
N02 : analgetica	6,1	17,7
A02 : antacida, flatulentiemidd. en ulcusmidd.	3,7	5,7
C05 : vasoprotectiva	3,6	2,2
M09 : ov. midd. skeletspierstelsel	3,3	4,7
A07 : anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmidd.	2,4	2,9
D01 : dermatologische anti-mycotica	2,2	4,1
R01 : midd. voor nasaal gebruik	1,0	0,8
D02 : emollientia en protectiva	1,0	1,1
M01 : anti-inflammatoire en anti-reumatische midd.	0,6	0,7
D09 : geïmpregneerde verbandmidd.	0,6	0,5
B03 : midd. bij anemie	0,4	1,3
Overig	1,0	4,9

Tabel 4.5b: Top-15 van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2) aan patiënten die **tussen 151 en 250** euro uitgeven in 2003 (top 15): gerangschikt op meest voorgeschreven middelen

	% van alle voorschriften	Bijdrage in totale kosten (%)
R06 : systemische anti-histaminica	22,3	35,9
N02 : analgetica	17,7	6,1
A06 : laxantia	16,5	18,4
A12 : mineraalsupplementen	7,7	11,2
A03 : spasma- en parasymphathicolitica en propulsiva	7,0	8,6
A02 : antacida, flatulentiemidd. en ulcusmidd.	5,7	3,7
M09 : ov. midd. skeletspierstelsel	4,7	3,3
D01 : dermatologische anti-mycotica	4,1	2,2
A07 : anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmidd.	2,9	2,4
C05 : vasoprotectiva	2,2	3,6
A11 : vitaminen	2,1	0,3
B03 : midd. bij anemie	1,3	0,4
D02 : emollientia en protectiva	1,1	1,0
N07 : ov. centr.zenuwst.midd., incl parasymphathicom.	1,0	0,2
S01 : midd. voor oogheelkundig gebruik	1,0	0,1
Overig	2,7	2,5

Tabel 4.6a: Top-15 van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2) aan patiënten die **meer dan 250** euro uitgeven in 2003 (top 15): gerangschikt op hoogste kosten

	Bijdrage in totale kosten (%)	% van alle voorschriften
R06 : systemische anti-histaminica	38,2	26,0
A06 : laxantia	14,5	16,6
A03 : spasma- en parasymphathicolitica en propulsiva	12,7	10,5
C05 : vasoprotectiva	7,6	4,4
A12 : mineraalsupplementen	7,4	5,3
A07 : anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmidd.	4,6	3,9
A02 : antacida, flatulentiemidd. En ulcusmidd.	4,5	5,7
N02 : analgetica	3,7	14,9
D01 : dermatologische anti-mycotica	1,6	3,1
M09 : ov. midd. skeletspierstelsel	1,3	2,2
D02 : emollientia en protectiva	1,2	1,1
R01 : midd. voor nasaal gebruik	1,0	1,0
D09 : geïmpregneerde verbandmidd.	0,8	0,6
M01 : anti-inflammatoire en anti-reumatische midd.	0,2	0,2
S01 : midd. voor oogheelkundig gebruik	0,2	0,9
Overig	0,6	3,5

Tabel 4.6b: Top-15 van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen (ATC-2) aan patiënten die **meer dan 250** euro uitgeven in 2003 (top 15): gerangschikt op meest voorgeschreven middelen

	% van alle voorschriften	Bijdrage in totale kosten (%)
R06 : systemische anti-histaminica	26,0	38,2
A06 : laxantia	16,6	14,5
N02 : analgetica	14,9	3,7
A03 : spasma- en parasymphathicolitica en propulsiva	10,5	12,7
A02 : antacida, flatulentiemidd. en ulcusmidd.	5,7	4,5
A12 : mineraalsupplementen	5,3	7,4
C05 : vasoprotectiva	4,4	7,6
A07 : anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmidd.	3,9	4,6
D01 : dermatologische anti-mycotica	3,1	1,6
M09 : ov. midd. skeletspierstelsel	2,2	1,3
A11 : vitaminen	1,8	0,2
D02 : emollientia en protectiva	1,1	1,2
R01 : midd. voor nasaal gebruik	1,0	1,0
S01 : midd. voor oogheelkundig gebruik	0,9	0,2
D09 : geïmpregneerde verbandmidd.	0,6	0,8
Overig	1,9	0,6

4.4 Aandoeningen waarvoor patiënten zelfzorggeneesmiddelen krijgen voorgeschreven

In deze paragraaf gaan we na voor welke indicaties patiënten zelfzorggeneesmiddelen krijgen voorgeschreven. Hierbij zijn we uitgegaan van de diagnose zoals geregistreerd bij het recept. We kijken eerst naar het totale beeld van alle indicaties. Daarna gaan we na welke indicaties betrekking hebben op chronische aandoeningen.

Voor welke indicaties krijgen patiënten zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven?

De tabellen 4.7a tot en met 4.7c laten de meest voorkomende diagnoses zien, die zijn geregistreerd bij het recept. Patiënten zijn ingedeeld naar kosten-klassen (1-150 euro; 151-250 euro; meer dan 250 euro).

Dermatomyosen (S74) staat op nummer 1 bij de groep patiënten met 1-150 euro aan kosten. Hooikoorts/allergische rhinitis (R97) en obstipatie (D12) staan op respectievelijk 2 en 3. Deze twee laatste diagnoses staan bij de kosten-klassen 151-250 euro en 'meer dan 250 euro' op respectievelijk 1 en 2 van meest genoemde indicaties voor zelfzorggeneesmiddelen.

Opvallend bij de kosten-klasse 'meer dan 250 euro' is dat de diversiteit aan diagnoses waarvoor patiënten zelfzorggeneesmiddelen krijgen voorgeschreven afneemt: 55% van de gestelde diagnoses valt binnen de top-15 tegenover 45% van de diagnoses binnen de top-15 in de kosten-klasse '1-150 euro'. Indicaties die duidelijk meer voorkomen in de 250+-klasse in vergelijking tot de groep patiënten die 1-150 euro aan kosten hebben zijn hooikoorts (10,8 tegen 7%), allergische aandoeningen (4,6 tegen 1,4%), osteoporose (3,9 tegen 1,6%) en misselijkheid (3,2 tegen 1,3%).

Voor het goede begrip moet daarbij worden vermeld dat het niet zo hoeft te zijn dat juist deze indicaties veel kosten genereren. Het kan ook zijn dat patiënten die veel voor deze indicaties krijgen voorgeschreven, ook veel andere zelfzorggeneesmiddelen krijgen voorgeschreven en daardoor veel kosten maken. Dat zal bijvoorbeeld gelden voor osteoporose. De middelen die voor osteoporose worden voorgeschreven zijn niet duur, maar omdat het hier vaak om ouderen gaat die veel verschillende middelen krijgen voorgeschreven worden de kosten per patiënt hoog.

Leesvoorbeeld tabel 4.7a:

11,5% van alle voorschriften voor zelfzorggeneesmiddelen is voorgeschreven voor dermatomyosen (S74), 7% voor hooikoorts/allergische rhinitis (R97).
De tabellen 4.7b en 4.7c lezen vergelijkbaar.

Tabel 4.7a: Top 15 meest voorkomende indicaties op recepten voor zelfzorggeneesmiddelen (voor patiënten die **1-150 euro** aan kosten hebben, 2003)

	% van alle voorschriften voor zelfzorggeneesmiddelen in deze kosten-klasse
S74 dermatomycosen	11,5
R97 hooikoorts/allergische rhinitis	7,0
D12 obstipatie	6,4
A99 andere gegen./niet gespec.ziekten	3,5
D93 spastisch colon/ibs	1,8
L95 osteoporosis	1,6
A01 pijn gegeneraliseerd	1,5
D11 diarree	1,5
N01 hoofdpijn [ex.n02,n89,r09]	1,5
K86 hypertensie zond.orgaanbeschadig.	1,5
L03 lage rugpijn zonder uitstraling	1,5
A12 allergie/allergische reactie nao	1,4
D09 misselijkheid	1,3
N04 restless legs	1,3
S75 moniliasis/candidiasis[ex.x72,y75]	1,3
Overig	55,2

Tabel 4.7b: Top 10 meest voorkomende indicaties op recepten voor zelfzorggeneesmiddelen (voor patiënten die **151-250** aan kosten hebben)

	% van alle voorschriften voor zelfzorggeneesmiddelen in deze kosten-klasse
R97 hooikoorts/allergische rhinitis	12,7
D12 obstipatie	8,3
L95 osteoporosis	4,5
S74 dermatomycosen	3,2
D93 spastisch colon/ibs	3,0
A12 allergie/allergische reactie nao	2,7
A99 andere gegen./niet gespec.ziekten	2,4
A01 pijn gegeneraliseerd	2,1
N04 restless legs	2,1
S02 pruritis/jeuk [ex.d05,x16]	2,0
D09 misselijkheid	1,9
D11 diarree	1,7
R96 astma	1,7
D02 maagpijn	1,5
K86 hypertensie zond.orgaanbeschadig.	1,5
Overig	48,7

Tabel 4.7c: Top 10 meest voorkomende indicaties op recepten voor zelfzorggeneesmiddelen (voor patiënten die **meer dan 250 euro** aan kosten hebben)

	% van alle voorschriften voor zelfzorggeneesmiddelen in deze kosten-klasse
R97 hooikoorts/allergische rhinitis	10,8
D12 obstipatie	8,7
A12 allergie/allergische reactie nao	4,6
A99 andere gegen./niet gespec.ziekten	4,1
L95 osteoporosis	3,9
D09 misselijkheid	3,2
S74 dermatomycosen	2,6
K86 hypertensie zond.orgaanbeschadig.	2,5
S02 pruritis/jeuk [ex.d05,x16]	2,5
S98 urticaria	2,3
D11 diarree	2,2
D03 zuurbranden	1,9
D93 spastisch colon/ibs	1,8
R96 astma	1,8
A01 pijn gegeneraliseerd	1,7
Overig	45,4

Is het recept voor een chronische aandoening?

Vervolgens zijn we nagegaan of de recepten voor zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven zijn voor een chronische aandoening of voor een andere aandoening (voor een indeling van de gebruikte chronische aandoening, zie 'data & methode' en bijlage 1). Tabel 4.8 laat zien dat zelfzorggeneesmiddelen vaker voor een niet-chronische aandoening dan voor een chronische aandoening worden voorgeschreven: zo'n 30% van alle recepten is voor een chronische aandoening. Van alle zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven aan patiënten die meer dan €151 per jaar uitgeven is zo'n 40% voor een chronische aandoening.

Tabel 4.8: Percentage recepten voor zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven voor een chronische aandoening (2003)

Kosten per jaar:	% recepten voor een chronische aandoening
1-150 euro	27,1
151-250 euro	41,8
> 250 euro	39,4
Totaal	28,9

Voor welke chronische aandoeningen krijgen patiënten zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven?

Als volgende stap zijn we nagegaan voor welke chronische aandoeningen zelfzorggeneesmiddelen door de huisarts zijn voorgeschreven. Hiertoe zijn de ICPC-gecodeerde indicaties zoals geregistreerd bij het recept ingedeeld volgens de lijst van chronische

aandoeningen zoals beschreven in bijlage 1. Patiënten zijn weer ingedeeld in kostenklassen (1-150 euro; 151-250 euro; meer dan 250 euro).

Uit tabel 4.9 blijkt dat slechts een gering percentage van alle voorschriften is voorgeschreven voor een van de gedefinieerde chronische aandoeningen: 71% valt in de categorie 'overig'.

Van een groot aantal chronische aandoeningen zijn te weinig metingen (=recepten) om hier betrouwbare opmerkingen over te maken. Daarom beperken we ons tot de chronische aandoeningen waarvoor meer dan 300 recepten zijn voorgeschreven.

In absolute zin werden de meeste zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven voor allergische aandoeningen: 9,3% van alle zelfzorggeneesmiddelen met een geregistreerde indicatie. Van deze recepten is ruim 9% voorgeschreven aan patiënten die meer dan €250 uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen.

Andere chronische aandoeningen met meer dan 9% van de recepten voorgeschreven aan patiënten uit de €250-plus-klasse zijn: astma, diverticulosis, hypertensie, maligniteit, osteoporose, pruritus en urticaria.

Verder valt op dat enkele chronische aandoeningen een substantieel aandeel in de totale kosten van zelfzorggeneesmiddelen hebben. Allergische aandoeningen springen eruit met 20% van de kosten. Verder zijn osteoporose en spastisch colon het vermelden waard met elk meer dan 3% van de kosten.

Leesvoorbeeld tabel 4.9: de vijfde kolom geeft aan, hoeveel recepten er voor de betreffende chronische aandoening zijn voorgeschreven. Vervolgens is in de 2e, 3e en 4e kolom aangegeven hoeveel procent van de recepten voor deze chronische aandoening voorgeschreven is aan patiënten ingedeeld naar kosten-klasse. In de laatste kolom staat hoeveel procent van alle recepten voor zelfzorggeneesmiddelen is voorgeschreven voor deze chronische aandoening.

Er zijn 5656 recepten voorgeschreven waarbij de huisarts 'allergische aandoeningen' registreerde, ofwel 9,3% van alle recepten voor zelfzorggeneesmiddelen; deze genereren 19,7% van de kosten voor zelfzorggeneesmiddelen. Van deze recepten is 79% voorgeschreven aan patiënten die vallen in de kostenklasse 1-150 euro.

Tabel 4.9: Voorschriften van zelfzorggeneesmiddelen voor chronische aandoeningen en kosten per jaar in 2003¹

	% recepten binnen kosten-klasse			n recepten voor deze aandoening	% van totaal aantal zz voorschriften	% van totale kosten
	1-150 euro	151 tot 250 euro	250 euro en hoger			
aang.afwijking	100,0	0,0	0,0	55	0,1	0,1
aang.afw. sniisvert.	100,0	0,0	0,0	9	0	0,0
aang.afw. zenuw	100,0	0,0	0,0	13	0	0,0
allergische aand.	79,0	11,7	9,3	5656	9,3	19,7
astma	70,7	15,9	13,4	447	0,7	1,6
chron.bronchitis	57,9	26,3	15,8	38	0,1	0,1
chron.hoofdpijn	97,5	2,5	0,0	525	0,9	0,6
cirrose	100,0	0,0	0,0	4	0	0,0
colitis ulcerosa	82,5	12,6	4,9	103	0,2	0,2
cva/tia	80,2	17,4	2,3	172	0,3	0,2
decubitus	88,0	9,5	2,5	316	0,5	0,3
diabetes mellitus	87,8	9,7	2,5	474	0,8	0,8
diverticulosis	72,2	17,2	10,6	302	0,5	1,1
doofheid	100,0	0,0	0,0	2	0	0,0
eczeem	88,4	7,0	4,6	844	1,4	1,7
emfyseem/copd	79,1	15,0	5,9	153	0,3	0,3
epilepsie	100,0	0,0	0,0	15	0	0,0
functie-beperkingen	100,0	0,0	0,0	21	0	0,0
hartliiden	80,6	13,6	5,8	346	0,6	0,5
hiv	100,0	0,0	0,0	1	0	0,0
hvpertensie	84,4	6,3	9,3	1044	1,7	1,8
hvperthvroidie	100,0	0,0	0,0	11	0	0,0
hypohtvroidie	86,1	0,0	13,9	36	0,1	0,1
incontinentie faeces	36,4	43,2	20,5	44	0,1	0,1
iicht	88,6	8,6	2,9	35	0,1	0,0
maligniteit	85,4	5,3	9,3	492	0,8	0,7
ms	100,0	0,0	0,0	23	0	0,0
osteoporose	71,7	16,8	11,6	1158	1,9	3,3
overig gesl.org.man	100,0	0,0	0,0	2	0	0,0
overig bloed	90,0	0,0	10,0	20	0	0,0
overig hartziekte	100,0	0,0	0,0	16	0	0,0
overig oog	100,0	0,0	0,0	2	0	0,0
overig zenuw	100,0	0,0	0,0	10	0	0,0
overgewicht	69,2	30,8	0,0	13	0	0,0
Parkinson	77,8	13,3	8,9	45	0,1	0,1
rms	100,0	0,0	0,0	64	0,1	0,0
presbvacusis	16,7	0,0	83,3	12	0	0,0
pruritus	74,2	12,7	13,0	660	1,1	1,8
psoriasis	89,1	10,9	0,0	46	0,1	0,1
ra/artrose	89,6	7,6	2,8	1465	2,4	1,4
spastisch colon	83,4	11,2	5,4	1169	1,9	3,1
svndr.wervelkolom	96,6	1,1	2,2	89	0,1	0,1
urine-incont	89,3	7,1	3,6	28	0	0,0
urticaria	82,6	5,8	11,7	678	1,1	1,8
vaatziekte	90,9	2,6	6,5	77	0,1	0,1
varices	55,3	17,5	27,2	114	0,2	0,6
vertigo	94,0	5,3	0,6	486	0,8	0,3
verw.afw.bew.app.	100,0	0,0	0,0	20	0	0,0
verw.afw.werv.kolom	95,2	4,8	0,0	21	0	0,0
vetstofwisselingsst.	91,9	0,0	8,1	99	0,2	0,1
overig	86,9	7,2	5,9	43.028	71,1	56,9
Totaal	86,1	7,7	6,2	60.503 ²	100	100

¹ Voor legenda zie bijlage 1.

² Recepten met diagnose onbekend zijn niet meegerekend.

4.5 Chronische aandoeningen en kosten van zelfzorggeneesmiddelen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de vraag hoeveel zelfzorggeneesmiddelen chronische patiënten krijgen voorgeschreven door de huisarts en hoeveel kosten daarmee zijn gemoeid anno 2003. Dit om een inschatting te maken van de kosten waarmee chronische patiënten in 2004 zouden zijn geconfronteerd. De operationalisatie van chronische aandoening is dat de betreffende patiënt met die betreffende aandoening in 2003 bij de huisarts is geweest. We hanteren daarbij de lijst van aandoeningen zoals opgenomen in bijlage 1.

In tegenstelling tot de voorgaande paragraaf waar we uitgingen van recepten en de indicatie die daaraan was verbonden, gaan we nu uit van patiënten met een chronische aandoening. Een eventuele uitzonderingsmaatregel zou immers zowel op recept- als op patiëntniveau kunnen aangrijpen of een combinatie van die twee. In het eerste geval zou een uitzondering worden gemaakt voor recepten die voor specifieke indicaties zijn; in het tweede geval richt een eventuele maatregel zich op de gehele patiëntengroep en omvat daarmee alle aan die patiënt voorgeschreven medicatie en niet alleen die voor de betreffende aandoening. Een derde mogelijkheid is om specifieke middelen voor specifieke aandoeningen te vergoeden.

Verdeling van patiënten over de kosten-klassen

Tabel 14.0 geeft een overzicht van het aantal patiënten met een chronische aandoening (een na laatste kolom) en de kosten die zij voor zelfzorggeneesmiddelen genereren. Deze middelen hoeven overigens niet voor deze aandoening voorgeschreven te zijn. Allergische aandoeningen, diabetes mellitus, eczeem, hartlijden, hypertensie en reumatoïde artritis/artrose komen als chronische aandoening het vaakst voor bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel krijgen voorgeschreven. Voor het overgrote deel van de aandoeningen geldt dat meer dan 90% van de patiënten minder dan €150 kosten aan zelfzorggeneesmiddelen had in 2003. Het percentage patiënten dat meer dan € 250 aan kosten had voor zelfzorggeneesmiddelen, lag bij een paar aandoeningen boven de 4%, namelijk bij patiënten met de ziekte van Parkinson, diverticulosis, incontinentie voor faeces, osteoporose, overige bloedaandoeningen en presbycusis.

Leesvoorbeeld tabel 4.10: Van de patiënten met een aangeboren afwijking geeft 96,4% 1-150 euro uit aan zelfzorggeneesmiddelen, 0,9% tussen de 151 en 250 euro en 2,7% meer dan 250 euro. Er zijn 111 patiënten met een dergelijke aandoening. Van de patiënten die in 2003 een zelfzorggeneesmiddel kreeg voorgeschreven, heeft 0,3% de huisartspraktijk bezocht met een aangeboren afwijking (laatste kolom).

Tabel 4.10: Patiënten die in 2003 met een chronische aandoening bij de huisarts zijn geweest en zelfzorggeneesmiddelen hebben voorgeschreven gekregen: verdeling van de patiënten over de kostenklassen

	% patiënten binnen kosten-klasse			Totaal %	Aantal patiënten	% van alle patiënten
	1-150 euro	151 tot 250 euro	250 euro en hoger			
aangeb.afwijking	96,4	0,9	2,7	100	111	0,3
aangeb.afw. spijsvert.	100,0	0,0	0,0	100	5	0,0
aangeb.afw. zenuw	100,0	0,0	0,0	100	16	0,0
allergische aand.	91,9	5,1	3,0	100	4173	9,6
astma	92,2	4,2	3,6	100	1327	3,0
chron.bronchitis	90,2	6,2	3,6	100	276	0,6
chron.hoofdbiin	97,6	1,8	0,7	100	742	1,7
cirrose	96,0	0,0	4,0	100	25	0,1
colitis ulcerosa	94,7	2,3	3,0	100	133	0,3
cva/tia	93,2	4,2	2,6	100	530	1,2
decubitus	94,6	2,9	2,6	100	625	1,4
diabetes mellitus	94,4	3,3	2,3	100	2210	5,1
diverticulosis	87,4	8,3	4,3	100	278	0,6
doofheid	97,9	2,1	0,0	100	142	0,3
eczeem	96,2	2,0	1,8	100	3251	7,5
emfseem/copd	92,2	4,8	3,0	100	897	2,1
epilepsie	97,0	3,0	0,0	100	99	0,2
functie-beperkingen	94,2	4,4	1,5	100	206	0,5
hartlijden	94,0	3,7	2,3	100	1849	4,2
hiv	83,3	16,7	0,0	100	6	0,0
hypertensie	94,5	3,2	2,3	100	3893	8,9
hyperthvroidie	92,8	3,4	3,8	100	264	0,6
hypothvroidie	96,7	1,1	2,2	100	91	0,2
incontinentie faeces	89,6	6,0	4,5	100	67	0,2
licht	95,7	1,4	2,9	100	277	0,6
maligniteit	94,4	3,4	2,3	100	974	2,2
ms	92,0	4,0	4,0	100	50	0,1
osteoporose	84,9	10,4	4,8	100	589	1,4
overig gesl.org.man	100,0	0,0	0,0	100	10	0,0
overig bloed	95,2	0,0	4,8	100	62	0,1
overig hartziekte	96,1	2,6	1,3	100	152	0,3
overig oog	98,2	0,0	1,8	100	113	0,3
overig zenuw	96,8	3,2	0,0	100	31	0,1
overgewicht	93,8	3,1	3,1	100	259	0,6
Parkinson	91,8	3,1	5,2	100	97	0,2
rms	98,7	1,3	0,0	100	78	0,2
presbvacusis	91,6	4,2	4,2	100	191	0,4
pruritus	92,7	3,6	3,7	100	1081	2,5
psoriasis	95,0	2,9	2,1	100	240	0,6
ra/artrose	93,9	3,8	2,3	100	1733	4,0
spastisch colon	94,4	4,1	1,5	100	1230	2,8
syndr.wervelkolom	93,4	4,7	1,9	100	318	0,7
urine-incontinentie	94,5	3,8	1,7	100	469	1,1
urticaria	94,7	2,7	2,6	100	814	1,9
vaatziekte	95,5	2,6	1,9	100	269	0,6
varices	91,3	5,5	3,2	100	469	1,1
vertigo	95,2	3,3	1,6	100	643	1,5
verw.afw.bew.app.	94,6	3,7	1,7	100	484	1,1
verw.afw.werv.kolom	95,8	2,8	1,4	100	71	0,2
vetstofwisselingsst.	93,3	3,7	3,0	100	507	1,2

¹ Voor een overzicht van de chronische aandoeningen en de gebruikte afkortingen zie bijlage 1.

² Deze kolom telt niet op tot 100% omdat een deel van de patiënten met een chronische aandoening geen zelfzorggeneesmiddel krijgt.

Verdeling van de kosten

Tabel 4.11 geeft meer informatie over de kosten die mensen met een chronische aandoening in 2003 hadden. Patiënten met osteoporose geven gemiddeld het meeste uit voor zelfzorggeneesmiddelen: €78,25 per patiënt. Bijna een kwart (24,4%) van de door osteoporose-patiënten gegenereerde kosten wordt uitgegeven door patiënten die meer dan 250 euro kwijt zijn per jaar. Dit terwijl in deze kostenklasse slechts 4,8% van de osteoporose-patiënten zitten (vgl. tabel 4.10). Een combinatie van de gegevens van tabel 4.11 en 4.10 leert dus dat 4,8% van de patiënten met osteoporose 24,4% van de kosten genereert die deze patiënten tezamen maken voor zelfzorggeneesmiddelen.

Andere patiënten die veel geld uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen zijn patiënten met diverticulose (gemiddeld €67,70 per patiënt), incontinentie voor faeces (gemiddeld €53,31 per patiënt), MS (gemiddeld € 53,88 per patiënt) en de ziekte van Parkinson (gemiddeld €54,21 per patiënt). De kosten voor patiënten met allergische aandoeningen liggen eveneens boven het gemiddelde (met € 49,74 per patiënt).

Deze laatste groep heeft het grootste aandeel in de totale kosten van zelfzorggeneesmiddelen: 15,5%. Deze groep uitzonderen van de zelfzorgmaatregel zou dus 15,5% van de bezuinigingsdoelstelling teniet doen (onder de aanname van gelijkblijvend voorschrijfgedrag). Andere aandoeningen die een substantieel deel van de totale kosten genereren zijn hypertensie, eczeem en diabetes mellitus.

De gegevens uit de tabellen 4.10 en 4.11 zijn naast elkaar te leggen. Combinatie van tabel 4.10 en 4.11 laat zien dat 2,7% van de patiënten met een aangeboren afwijking samen 35,8% van de kosten voor zelfzorggeneesmiddelen genereren voor patiënten met een aangeboren afwijking.

Leesvoorbeeld tabel 4.11: De laatste kolom geeft de gemiddelde kosten per patiënt in 2003. De kosten zijn weergegeven voor de drie groepen patiënten die steeds worden onderscheiden. De één na laatste kolom geeft het aandeel in de totale kosten van zelfzorggeneesmiddelen. Deze is afhankelijk van de kosten per patiënt en de prevalentie van de betreffende aandoening.

60,6% van alle kosten die patiënten met een aangeboren afwijking gezamenlijk maken voor zelfzorggeneesmiddelen (€ 4595 binnen LINH) wordt gegenereerd door patiënten die in totaal niet meer dan €150 per jaar uitgeven aan zelfzorggeneesmiddelen. Patiënten met deze aandoening die op jaarbasis tussen de 151-250 euro kwijt zijn genereren 3,6% van de kosten en de klasse 'meer dan 250 euro' genereert 35,8% van de kosten. Samen genereren de 111 patiënten met een aangeboren afwijking € 4595 per jaar (0,3% van de totale kosten aan zelfzorggeneesmiddelen) met een gemiddelde van € 41,40 per patiënt.

Tabel 4.11: Patiënten die in 2003 met een chronische aandoening bij de huisarts zijn geweest en zelfzorggeneesmiddelen hebben voorgeschreven gekregen: verdeling van de kosten van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen over de kostenklassen

	Verdeling van de kosten voor zelfzorg- geneesmiddelen over de kosten-klassen				Totale kosten	% van kosten zz- middelen	Gem. kosten per patiënt (in euro)
	1-150 euro	151 tot 250 euro	250 euro en hoger	totaal (%)			
aangeb.afwijking	60,6	3,6	35,8	100	4595	0,3	41,40
aangeb.afw. spijsvert.	100,0	0,0	0,0	100	58	0,0	11,60
aangeb.afw. zenuw	100,0	0,0	0,0	100	403	0,0	25,19
allergische aand.	62,6	19,6	17,8	100	207567	15,5	49,74
astma	55,6	18,8	25,7	100	58181	4,3	43,84
chron.bronchitis	47,6	24,7	27,7	100	13481	1,0	48,84
chron.hoofdpijn	77,1	13,9	9,1	100	17974	1,3	24,22
cirrose	65,1	0,0	34,9	100	955	0,1	38,20
colitis ulcerosa	61,1	10,1	28,8	100	5988	0,4	45,02
cva/tia	59,4	19,6	21,1	100	21842	1,6	41,21
decubitus	63,0	12,6	24,4	100	27147	2,0	43,44
diabetes mellitus	65,0	15,9	19,1	100	86813	6,5	39,28
diverticulosis	54,2	23,0	22,7	100	18820	1,4	67,70
doofheid	85,2	14,8	0,0	100	4250	0,3	29,93
eczem	67,1	12,4	20,5	100	101765	7,6	31,30
emfyseem/cond	54,5	19,6	25,9	100	41489	3,1	46,25
epilepsie	78,0	22,0	0,0	100	2749	0,2	27,77
functie-beerkingen	66,3	19,7	13,9	100	8712	0,6	42,29
hartliiden	63,0	17,2	19,7	100	76131	5,7	41,17
hiv	23,4	76,6	0,0	100	201	0,0	33,50
hypertensie	64,4	15,7	19,9	100	153370	11,4	39,40
hyperthvroidie	60,4	15,6	24,0	100	11072	0,8	41,94
hypohtvroidie	71,8	7,0	21,1	100	2613	0,2	28,71
incontinentie faeces	51,6	22,7	25,7	100	3572	0,3	53,31
iicht	60,0	8,0	32,0	100	9236	0,7	33,34
maligniteit	63,1	15,8	21,1	100	40370	3,0	41,45
ms	57,2	14,6	28,3	100	2694	0,2	53,88
osteoporose	49,0	26,6	24,4	100	46090	3,4	78,25
overig gesl.org.man	100,0	0,0	0,0	100	111	0,0	11,10
overig bloed	63,8	0,0	36,2	100	2847	0,2	45,92
overig hartziekte	68,4	13,7	17,9	100	5453	0,4	35,88
overig oog	79,9	0,0	20,1	100	4080	0,3	36,11
overig zenuw	80,5	19,5	0,0	100	885	0,1	28,55
overgewicht	57,7	15,7	26,6	100	10189	0,8	39,34
Parkinson	58,7	9,4	32,0	100	5258	0,4	54,21
pms	89,9	10,1	0,0	100	1495	0,1	19,17
presbvacusis	52,5	17,5	29,9	100	9150	0,7	47,91
pruritus	55,7	15,1	29,2	100	47440	3,5	43,89
psoriasis	59,4	16,1	24,5	100	8487	0,6	35,36
ra/artrose	65,8	16,3	17,9	100	74582	5,6	43,04
spastisch colon	66,9	19,4	13,7	100	50789	3,8	41,29
svndr.wervelkolom	56,3	26,2	17,5	100	10606	0,8	33,35
urine-incontinentie	67,5	18,8	13,8	100	19033	1,4	40,58
urticaria	61,1	14,9	23,9	100	28236	2,1	34,69
vaatziekte	67,9	15,0	17,1	100	9090	0,7	33,79
varices	55,0	23,0	22,0	100	21413	1,6	45,66
vertigo	56,9	19,7	23,4	100	21580	1,6	33,56
verw.afw.bew.app.	61,6	21,9	16,4	100	16037	1,2	33,13
verw.afw.werv.kolom	68,5	17,5	14,0	100	1863	0,1	26,24
vetstofwisselingsst.	52,2	18,5	29,3	100	20045	1,5	39,54

Kosten versus aantal chronische aandoeningen

Vervolgens zijn we nagegaan of een stapeling van chronische aandoeningen bij een patiënt leidt tot hogere kosten voor zelfzorggeneesmiddelen. Tabel 4.12 laat zien dat ruim de helft (51,9%) van de patiënten met een voorschrift voor een zelfzorggeneesmiddel geen enkele chronische aandoening heeft. Dit is niet onverwacht, aangezien we in tabel 4.8 al zagen dat slechts 30% van de recepten wordt voorgeschreven voor een chronische aandoening.

Bijna een vijfde van de patiënten heeft 2 of meer chronische aandoeningen. De kosten per patiënt lopen met name op als er sprake is van twee of meer chronische aandoeningen.

Leesvoorbeeld tabel 4.12: Van alle patiënten met een zelfzorggeneesmiddel heeft 30,6% 1 chronische aandoening. Gezamenlijk genereren zij 31,8% van de kosten voor zelfzorggeneesmiddelen. Dit komt neer op gemiddeld € 34,47 per patiënt.

Tabel 4.12: Patiënten die in 2003 bij de huisarts zijn geweest en zelfzorggeneesmiddelen hebben voorgeschreven gekregen: verdeling van aantallen patiënten en de kosten van voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen naar aantal chronische aandoeningen

	% van alle patiënten met zz-middel ¹	% van totale kosten in 2003 (in €)	kosten per patiënt (in €)
0 chronische aandoening	51,9	43,2	24,46
1 chronische aandoening	30,6	31,8	34,47
2 chronische aandoeningen	11,6	15,6	42,38
3 chronische aandoeningen	4,1	6,3	48,45
4 chronische aandoeningen	1,3	1,9	45,65
5 of meer	0,6	1,1	61,04
Totaal/gemiddeld	100,0	100,0	100,0

¹ Komt niet overeen met percentages in tabel 4.8, waar het om recepten gaat. In deze tabel gaat het om patiënten.

Tabel 4.13 laat nogmaals de relatie zien tussen het aantal chronische aandoeningen en de kosten voor zelfzorggeneesmiddelen, maar nu ingedeeld naar de drie kosten-klassen (1-150 euro, 151-250 euro, > 250 euro). Ook uit deze tabel blijkt dat bij een toenemend aantal chronische aandoeningen er procentueel gezien meer patiënten in een hogere kosten-klasse vallen. Toch blijft zelfs bij 5 of meer chronische aandoeningen dat nog 88% minder dan € 150 aan kosten maakt.

Leesvoorbeeld tabel 4.13: van alle patiënten met 1 chronische aandoening geeft 95,3% minder dan 150 euro uit aan zelfzorggeneesmiddelen. Van alle patiënten met een zelfzorggeneesmiddel heeft 30,6% 1 chronische aandoening.

Tabel 4.13: Patiënten met en zonder chronische aandoening (met betreffende aandoening bij de huisarts geweest in 2003) die zelfzorggeneesmiddelen hebben voorgeschreven gekregen, ingedeeld naar aantal chronische aandoeningen en naar kosten zelfzorggeneesmiddelen in 2003

	Verdeling van patiënten over kosten-klassen (in %)				% van alle patiënten met zz-middel ¹
	1-150 euro	151 tot 250 euro	250 euro en hoger	totaal	
0 chron. aand.	97,1	1,8	1,1	100	51,9
1 chr. aand.	95,3	3,0	1,8	100	30,6
2 chr. aand.	93,6	3,8	2,5	100	11,6
3 chr. aand.	92,5	4,4	3,1	100	4,1
4 chr. aand.	92,5	4,7	2,8	100	1,3
5 of meer	88,4	6,0	5,6	100	0,6
Totaal/gemiddeld	95,8	2,5	1,6	100	100

¹ Komt niet overeen met percentages in tabel 4.8, waar het om recepten gaat. In deze tabel gaat het om patiënten.

4.6 Chronische aandoeningen en voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen

Tot dusver hebben we steeds gekeken naar de mogelijkheden om patiëntengroepen van de maatregel uit te sluiten op basis van één kenmerk (leeftijd, geslacht, verzekeringsvorm, zelfzorggeneesmiddel, indicatie, chronische aandoening). In deze paragraaf richten we ons op de combinatie zelfzorggeneesmiddel - aandoening. We gaan na welke zelfzorggeneesmiddelen patiënten met een chronische aandoening krijgen voorgeschreven. We hebben ons beperkt tot de volgende zes geneesmiddelgroepen: systemische anti-histaminica (R06), laxantia (A06), mineraalsupplementen (A12) en spasmo- en parasympatholytica en propulsiva (A03), N02 (analgetica) en A02 (antacida). Dit zijn middelen die veel kosten genereren (zie tabellen 4.4a, 4.5a en 4.6a).

In tabel 4.14 is weergegeven welke zelfzorggeneesmiddelen patiënten met een chronische aandoening krijgen. Analgetica (N02) worden in grote getale aan het overgrote deel van de patiëntencategorieën met een chronische aandoening voorgeschreven. De andere middelen zijn wat specifiek. Laxantia (A06) worden veel voorgeschreven aan patiënten met aangeboren afwijkingen aan de spijsverteringsorganen, diverticulosis, incontinentie faeces, MS en spastisch colon. Patiënten met osteoporose krijgen vaak mineraalsupplementen (A12). Systemische antihistaminica worden veel voorgeschreven aan patiënten met allergische aandoeningen, astma, pruritus en urticaria.

Tabel 4.15 verschaft dezelfde gegevens nu uitgedrukt in kosten. Een aantal dure aandoening – middel-combinaties vallen op: patiënten met allergische aandoeningen maken veel kosten voor systemische anti-histaminica, patiënten met diverticulosis voor laxantia en patiënten met osteoporose voor de mineraalsupplementen.

Leesvoorbeeld tabel 4.14: 3,6% van de patiënten met een aangeboren afwijking krijgt van de huisarts antacida voorgeschreven, 9,9% laxantia en 25,2% analgetica. De betreffende zelfzorggeneesmiddelen hoeven niet te zijn voorgeschreven voor de betreffende aandoening. Het kan ook voorgeschreven zijn voor co-morbiditeit.

Leesvoorbeeld tabel 4.15: patiënten met een aangeboren afwijking hebben gemiddeld 41 euro aan kosten; daarvan zijn er 8 voor laxantia, 7 voor antihistaminica en 21 voor overige aandoeningen.

Tabel 4.14: Patiënten die met een chronische aandoening bij de huisarts zijn geweest in 2003 en zelfzorggeneesmiddelen kregen voorgeschreven: percentage met voorschrift van meest voorgeschreven zelfzorggeneesmiddelen

	N (aantal patiënten)	% patiënten met recept voor					
		A02 antacida, flatulentie- en ulcus- middelen	A03 spasmo- en para-sympa- thicolytica en propulsiva	A06 laxantia	A12 mineraal- supple- menten	N02 analgetica	R06 systemische anti- histaminica
aangeb.afwijking	111	3,6	5,4	9,9	2,7	25,2	9,0
aangeb.afw. spijsvert.	5	0,0	0,0	60,0	0,0	20,0	0,0
aangeb.afw. zenuw	16	6,3	6,3	12,5	0,0	31,3	6,3
allergische aand.	4173	1,4	2,2	3,4	0,7	5,8	64,1
astma	1327	4,2	7,6	8,2	2,1	21,8	30,9
chron.bronchitis	276	8,3	9,8	17,0	5,1	41,7	8,3
chron.hoofdpijn	742	4,7	30,9	5,8	1,5	35,3	9,3
cirrose	25	12,0	4,0	24,0	20,0	24,0	12,0
colitis ulcerosa	133	6,8	9,8	26,3	6,0	23,3	5,3
cva/tia	530	7,4	5,7	19,4	3,0	47,2	2,8
decubitus	625	5,6	5,4	14,1	3,0	39,8	4,5
diabetes mellitus	2210	5,9	7,1	13,9	3,0	36,3	6,7
diverticulosis	278	7,6	6,5	61,2	2,9	24,1	2,2
doofheid	142	10,6	5,6	16,2	2,8	33,1	6,3
eczeem	3251	3,8	5,5	9,6	1,5	17,7	20,7
emfyseem/copd	897	6,2	5,8	14,3	5,0	45,7	6,7
epilepsie	99	1,0	9,1	13,1	1,0	40,4	8,1
functie-beperkingen	206	5,3	7,3	19,9	4,4	49,5	3,9
hartlijden	1849	6,5	6,5	17,6	3,7	48,5	4,5
hiv	6	0,0	16,7	0,0	16,7	0,0	0,0
hypertensie	3893	6,2	6,8	12,8	4,1	34,7	0,0
hyperthyroidie	264	6,4	9,1	15,5	4,5	28,0	13,3
hypothyroidie	91	5,5	8,8	9,9	4,4	33,0	13,2
incontinentie faeces	67	1,5	6,0	47,8	0,0	35,8	3,0
jicht	277	5,4	4,7	9,7	1,4	42,6	7,9
maligniteit	974	7,2	12,3	27,8	2,0	42,6	5,2
ms	50	6,0	12,0	38,0	4,0	32,0	4,0
osteoporose	589	3,6	3,1	9,3	43,8	30,6	2,7
overig gesl.org.man	10	0,0	30,0	0,0	0,0	20,0	20,0
overig bloed	62	9,7	8,1	9,7	4,8	30,6	11,3
overig hartziekte	152	8,6	3,9	14,5	7,2	48,0	5,3
overig oog	113	4,4	9,7	17,7	3,5	42,5	6,2
overig zenuw	31	6,5	9,7	29,0	0,0	45,2	3,2
overgewicht	259	6,2	10,8	12,0	2,3	22,0	12,7
Parkinson	97	8,2	9,3	21,6	3,1	47,4	1,0
pms	78	5,1	5,1	7,7	0,0	5,1	14,1
presbycusis	191	5,8	7,9	17,8	5,2	44,0	4,2
pruritus	1081	5,6	5,3	8,4	2,2	24,3	35,2
psoriasis	240	4,6	6,7	12,5	2,5	21,3	14,2
ra/artrose	1733	5,7	4,6	10,9	5,2	52,2	5,1

	N (aantal patiënten)	% patiënten met recept voor					
		A02 antacida, flatulentie- en ulcus- middelen	A03 spasmo- en para- sympa- thicolytica en propulsiva	A06 laxantia	A12 mineraal- supple- menten	N02 analgetica	R06 systemische anti- histaminica
spastisch colon	1230	6,6	7,2	59,8	0,8	9,6	6,5
syndr.wervelkolom	318	5,7	7,5	15,4	1,6	37,4	10,1
urine-incontinentie	469	6,6	6,2	19,6	4,3	38,6	8,5
urticaria	814	2,1	2,3	4,8	1,2	10,2	66,5
vaatziekte	269	7,4	5,2	14,1	2,6	49,8	2,2
varices	469	7,5	6,0	8,1	2,8	26,7	10,2
vertigo	643	3,3	9,8	8,1	2,6	21,6	7,0
verw.afw.bew.app.	484	3,9	6,2	10,1	2,9	23,3	15,1
verw.afw.werv.kolom	71	4,2	8,5	16,9	1,4	29,6	11,3
vetstofwisselingsst.	507	6,5	7,1	11,6	2,4	29,4	10,5

Tabel 4.15: Patiënten die in 2003 met een chronische aandoening bij de huisarts zijn geweest en zelfzorggeneesmiddelen kregen voorgeschreven: gemiddelde kosten (in €) van voorschrijven en per geneesmiddelgroep

	Totale kosten per patiënt in €	A02 antacida, flatulentie- en ulcus- middelen	A03 spasmo- en para- sympa- thicolytica en propulsiva	A06 laxantia	A12 mineraal- supple- menten	N02 analgetica	R06 systemische anti- histaminica	Overig
aangeb.afwijking	41	0	1	8	2	3	7	21
aangeb.afw. spijsvert.	12	0	0	9	0	1	0	2
aangeb.afw. zenuw	25	0	0	10	0	5	1	9
allergische aand.	50	0	1	1	0	1	35	11
astma	44	1	2	3	2	2	21	13
chron.bronchitis	49	3	4	11	3	8	6	14
chron.hoofdpijn	24	1	4	2	1	3	6	7
cirrose	38	1	1	5	10	5	1	15
colitis ulcerosa	45	1	2	10	3	4	3	21
cva/tia	41	2	4	8	2	8	3	15
decubitus	43	1	3	6	3	8	2	20
diabetes mellitus	39	1	3	6	2	6	4	17
diverticulosis	68	1	3	33	2	4	1	23
doofheid	30	2	1	5	3	6	1	12
eczeem	31	1	1	4	1	2	9	13
emfyseem/copd	46	2	4	4	4	9	5	19
epilepsie	28	2	1	6	1	5	4	9
functie-bepkeringen	42	1	2	8	3	10	3	15
hartlijden	41	1	4	6	2	9	3	15
hiv	34	0	1	0	24	0	0	8
hypertensie	39	2	3	5	3	5	5	15
hyperthyroidie	42	2	3	4	4	6	11	13
hypothyroidie	29	1	2	3	4	5	6	7
incontinentie faeces	53	0	2	22	0	9	2	18
jicht	33	1	2	4	2	5	4	16
maligniteit	41	1	7	7	2	9	3	13
ms	54	1	4	23	2	5	2	16
osteoporose	78	1	1	6	36	5	2	27
overig gesl.org.man	11	0	2	0	0	1	3	5
overig bloed	46	1	5	4	5	7	8	17
overig hartziekte	36	2	1	2	6	10	2	13
overig oog	36	2	2	7	2	9	4	11
overig zenuw	29	1	3	5	0	7	1	12
overgewicht	39	2	5	4	2	3	9	14
Parkinson	54	1	8	17	2	9	0	16
pms	19	1	1	2	0	0	6	10

	Totale kosten per patiënt in €	A02 antacida, flatulentie- en ulcus-middelen	A03 spasma- en para-sympathicolytica en propulsiva	A06 laxantia	A12 mineraal-supplementen	N02 analgetica	R06 systemische anti-histaminica	Overig
presbyacuis	48	2	5	12	3	8	2	17
pruritus	44	1	2	3	1	3	15	18
psoriasis	35	1	3	6	3	3	7	13
ra/artrose	43	2	2	5	4	10	3	17
spastisch colon	41	1	2	20	1	1	4	12
syndr.wervelkolom	33	1	2	6	1	5	8	11
urine-incontinentie	41	2	2	6	3	7	6	16
urticaria	35	0	1	1	0	1	22	9
vaatziekte	34	2	2	4	1	7	2	16
varices	46	2	2	3	2	4	7	27
vertigo	34	1	2	3	5	3	5	14
verw.afw.bew.app.	33	1	1	5	2	3	9	12
verw.afw.werv.kolo	26	0	1	7	1	3	6	8
vetstofwisselingsst.	40	4	3	4	2	4	8	15

4.7 Co-medicatie

Patiënten krijgen zelden alleen zelfzorggeneesmiddelen voorgeschreven. Om een beeld te krijgen van het medicatie-patroon van patiënten die zelfzorggeneesmiddelen gebruiken, zijn we nagegaan welke co-medicatie (geen zelfzorggeneesmiddelen) deze patiënten krijgen. Uit tabel 4.16 blijkt dat praktisch alle patiënten die mineraal-supplementen krijgen ook andere geneesmiddelen krijgen. Het laagste aantal patiënten met andere medicatie naast het zelfzorggeneesmiddel zijn patiënten die systemische antihistaminica krijgen: 88%. Tabel 4.16 geeft ook een overzicht van het aantal patiënten (per 1000 ingeschreven patiënten) dat het betreffende zelfzorggeneesmiddel kreeg voorgeschreven. Analgetica (N02) worden het meest voorgeschreven: 33 van de 1000 bij een huisarts ingeschreven patiënten krijgt dit middel. Mineraal-supplementen worden het minst voorgeschreven: 3 op de 1000 patiënten krijgt dit middel.

Leesvoorbeeld tabel 4.16: zo'n 16 van de 1000 patiënten die bij de huisartspraktijk zijn ingeschreven kreeg laxantia voorgeschreven. Van deze patiënten krijgt 94,6% co-medicatie. Bij deze co-medicatie beperken we ons niet tot zelfzorggeneesmiddelen.

Tabel 4.16: Patiënten die het betreffende zelfzorggeneesmiddel kregen voorgeschreven (2003)

	A02 antacida, flatulentie- en ulcusmiddelen	A03 spasma- en para-sympathicolytica en propulsiva	A06 laxantia	A12 mineraal-supplementen	N02 analgetica	R06 systemische anti-histaminica
Aantal patiënten per 1000 ingeschreven patiënten die een middel in betreffende categorie heeft gekregen	7,5	11,6	15,9	3,2	33,1	21,6
% patiënten per categorie die daarbij ook co-medicatie heeft gekregen	93,4%	90,4%	94,6%	98,2%	96,1%	87,9%

In tabel 4.16 zagen we hoeveel patiënten naast het betreffende zelfzorggeneesmiddel co-medicatie kregen. De tabellen 4.17 tot en met 4.23 geven een overzicht welke co-medicatie het hier dan betreft.

De top-15 van co-medicatie vertoont grote overeenkomsten tussen de verschillende zelfzorggeneesmiddelen. Een uitzondering vormen de patiënten die systemische antihistaminica (R06) gebruiken. Een belangrijk deel van de co-medicatie in deze groep sluit aan bij de allergische luchtwegklachten van deze patiënten.

Anxiolytica (N05b), hypnotica en sedativa (N05c) en antidepressiva (N06A) worden aan alle patiënten met co-medicatie veel voorgeschreven. Dit is niet verrassend gegeven de landelijke voorschrijfcijfers van deze middelen. Het laagste aantal recepten voor deze middelen zien we bij de patiënten met een zelfzorggeneesmiddel uit de groep R06 (systemische antihistaminica). De verklaring hiervoor zal te vinden zijn in de lagere leeftijd van de patiënten met systemische histaminica en de aard van de aandoening waarvoor ze dit middel krijgen voorgeschreven. De leeftijd verklaart ook de hoge notering van de systemische hormonale anticonceptiva (G03) in deze groep.

Het samen voorkomen in de top-10 van voorgeschreven (co)medicatie van antacida en ulcusmiddelen (A02) en ‘niet-steroïde anti-inflammatoire en antireumatische middelen’ (M01A) is niet verrassend, aangezien van deze laatste middelen bekend is dat zij maagklachten kunnen veroorzaken. Deze worden vervolgens bestreden met antacida en ulcusmiddelen (A02).

Hoog in de top-15 in alle tabellen (behalve de patiënten die systemische antihistaminica (R06) en de patiënten die spasmo- en parasympatholytica en propulsiva (A03) gebruiken) staan de anticoagulantia (B01A), beta-receptorblokkerende middelen (C07A), ‘high ceiling’ diuretica (C03C) en de ACE-remmers (C09A). Deze middelen worden veelal voorgeschreven aan patiënten met chronische aandoeningen in de categorie cardiovasculaire aandoeningen en hypertensie.

Leesvoorbeeld tabel 4.17: Van elke patiënt die een zelfzorggeneesmiddel uit de groep A02 krijgt voorgeschreven, zijn alle andere geneesmiddelen geselecteerd. De tabel geeft een overzicht van de frequenties van de overige voorgeschreven middelen. Let op: het gaat dus niet om percentage patiënten dat deze co-medicatie krijgt. 6,9% van alle voorschriften voor co-medicatie aan patiënten met een zelfzorggeneesmiddel A02, is voor anxiolytica (N05b). De overige tabellen t/m 4.23 lezen vergelijkbaar.

Tabel 4.17: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel A02 (antacida, flatulentie- en ulcusmiddelen) hebben gehad

	% van alle voorschriften	
N05b	anxiolytica	6,9
N05c	hypnotica en sedativa	5,7
M01a	niet steroïde anti-inflammatoire en antireumatische midd.	4,9
N06a	antidepressiva	4,9
B01a	anticoagulantia	4,4
C07a	beta-receptorblokkerende middelen	4,0
N02a	narcotische analgetica	3,4
R03a	tracheale sympatricomimetica	3,2
R03b	ademhalingsstimulantia	2,8
C10a	antilipaemica	2,4
C03c	'high-ceiling' diuretica	2,4
C09a	ACE-remmers	2,2
A10b	orale bloedsuikerverlagende middelen	2,1
D07a	enkelvoudige corticosteroïden	2,1
R01a	lokale neusslijmvliesdecongestiva	1,9
Overige		46,9

Tabel 4.18: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel A03 (spasmo- en parasympatholytica en propulsiva) hebben gehad

	% van alle voorschriften	
A02b	ulcusmiddelen	7,9
N05b	anxiolytica	6,6
M01a	niet steroïde anti-inflammatoire en antireumatische midd.	5,6
N05c	hypnotica en sedativa	5,4
N06a	antidepressiva	4,6
C07a	beta-receptorblokkerende middelen	3,7
N02a	narcotische analgetica	3,4
B01a	anticoagulantia	3,2
R03a	tracheale sympatricomimetica	2,6
R03b	ademhalingsstimulantia	2,3
G03a	systemische hormonale anticonceptiva	2,1
J01c	penicillinen met grotere activit. tegen gramneg. B	2,0
C10a	antilipaemica	1,9
A10b	orale bloedsuikerverlagende middelen	1,8
D07a	enkelvoudige corticosteroïden	1,8
Overige		45,3

Tabel 4.19: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel A06 (laxantia) hebben gehad

	% van alle voorschriften	
A02b	ulcusmiddelen	5,8
N05c	hypnotica en sedativa	5,8
N05b	anxiolytica	5,8
M01a	niet steroïde anti-inflammatoire en antireumatisch midd.	4,8
N06a	antidepressiva	4,7
B01a	anticoagulantia	4,5
N02a	narcotische analgetica	4,0
C07a	beta-receptorblokkerende middelen	3,5
C03c	'high-ceiling' diuretica	2,4
R03a	tracheale sympatricomimetica	2,4
A10b	orale bloedsuikerverlagende middelen	2,4
C10a	antilipaemica	2,2
C09a	ACE-remmers	2,2
R03b	ademhalingsstimulantia	2,2
D07a	enkelvoudige corticosteroïden	1,8
Overige		45,5

Tabel 4.20: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel A12 (mineraal-supplementen) hebben gehad

	% van alle voorschriften	
A02b	ulcusmiddelen	5,6
N05c	hypnotica en sedativa	5,3
M01a	niet steroïde anti-inflammatoire en antireumatische midd.	5,0
M05b	botstructuur en botmineralisatie beïnvloedende midd.	4,7
B01a	anticoagulantia	4,5
C07a	beta-receptorblokkerende middelen	4,1
H02a	systemische corticosteroïden	3,9
N05b	anxiolytica	3,9
N06a	antidepressiva	3,2
R03b	ademhalingsstimulantia	2,7
R03a	tracheale sympatricomimetica	2,7
N02a	narcotische analgetica	2,5
C09a	ACE-remmers	2,5
C03c	'high-ceiling' diuretica	2,2
C10a	antilipaemica	2,1
Overige		45,0

Tabel 4.21: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel N02 (analgetica) hebben gehad

	% van alle voorschriften
M01a niet steroïde anti-inflammatoire en antireumatische midd.	6,2
N05c hypnotica en sedativa	6,0
N05b anxiolytica	5,7
B01a anticoagulantia	5,4
A02b ulcusmiddelen	5,3
C07a beta-receptorblokkerende middelen	4,1
N06a antidepressiva	3,7
C03c 'high-ceiling' diuretica	3,1
C09a ACE-remmers	2,9
A10b orale bloedsuikerverlagende middelen	2,7
R03a tracheale sympatricomimetica	2,7
C10a antilipaemica	2,6
R03b ademhalingsstimulantia	2,6
C01d myocardiale middelen	2,0
H02a systemische corticosteroiden	1,8
Overige	43,1

Tabel 4.22: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel R06 (systemische antihistaminica) hebben gehad

	% van alle voorschriften
R01a lokale neusslijmvliesdecongestiva	6,3
R03a tracheale sympathicomimetica	6,2
M01a niet stereoïde anti-inflammatoire en antireumatische midd.	5,8
G03a systemische hormonale anticonceptiva	5,1
D07a enkelvoudige corticosteroïden	4,9
N05b anxiolytica	4,6
R03b ademhalingsstimulantia	3,9
A02b ulcusmiddelen	3,8
N06a antidepressiva	3,7
N05c hypnotica en sedativa	3,2
C07a beta-receptorblokkerende middelen	2,7
B01a anticoagulantia	2,3
D02a emollientia en protectiva	2,1
S01g decongestiva en allergiemiddelen	2,1
J01c penicillinen met grotere activit. Tegen gramneg. B	1,9
Overige	42,1

4.23: Co-medicatie bij patiënten die een zelfzorggeneesmiddel A07 (anti-diarrhoica, -inflamm./-microb. darmmiddelen) hebben gehad

	% van alle voorschriften
N05c hypnotica en sedativa	6,5
N05b anxiolytica	5,6
A02b ulcusmiddelen	5,2
M01a niet stereoïde anti-inflammatoire en antireumatische midd.	5,2
N06a antidepressiva	4,6
B01a anticoagulantia	4,3
C07a beta-receptorblokkerende middelen	3,4
A10b orale bloedsuikerverlagende middelen	3,2
N02a narcotische analgetica	2,5
R03a tracheale sympathicomimetica	2,5
C03c 'high-ceiling' diuretica	2,3
C09a ACE-remmers	2,3
D07a enkelvoudige corticosteroïden	2,1
C10a antilipaemica	1,9
R03b ademhalingsstimulantia	1,9
Overige	46,7

5 Conclusies

Dit onderzoek richtte zich op de vraag aan wie de huisarts zelfzorggeneesmiddelen voorschrijft en welke kosten daarmee gemoeid zijn. Daarbij is nagegaan hoe patiënten die zelfzorggeneesmiddelen kregen voorgeschreven in 2003 zijn te typeren naar algemene patiëntkenmerken (leeftijd, geslacht, verzekeringsvorm), voorgeschreven middel, indicatie, chronische aandoening en comedicatie. De patiënten zijn ingedeeld naar de kosten die zij voor zelfzorggeneesmiddelen maken: (1-150 euro, 151-250 euro; 250 euro of meer). Deze analyses zijn uitgevoerd op verzoek van het ministerie van VWS dat zich bezint op een maatregel om aan specifieke groepen patiënten zelfzorggeneesmiddelen te gaan vergoeden. Dit naar aanleiding van klachten die het ministerie ontving van patiënten die plotseling werden geconfronteerd met hoge kosten na afschaffing van de vergoeding voor zelfzorggeneesmiddelen voor chronische patiënten per 1 januari 2004. Een dergelijke uitzondering zou kunnen worden gemaakt als patiënten die veel kosten maken, goed zijn te onderscheiden van hen die minder kosten maken. Centrale vraag was dan ook: Zijn er (groepen) patiënten met onevenredig hoge kosten en kunnen die patiënten zodanig helder worden getypeerd dat er voor hen een uitzondering op de regel gemaakt kan worden?

Het antwoord op deze vraag is dat patiënten die hoge kosten maken voor zelfzorggeneesmiddelen niet goed zijn te onderscheiden van hen die minder kosten maken. In het volgende een onderbouwing.

Uitzonderen: algemene patiëntkenmerken

Op basis van algemene patiëntkenmerken is het leeftijdscriterium het meest in aanmerking komend om patiënten uit te zonderen van de maatregel. Ouderen zijn sterk oververtegenwoordigd in de groep die hoge kosten maakt: 38% van hen is ouder dan 65 jaar. Maar het maken van een uitzondering voor 65-plussers heeft als gevolg, dat 60% van de patiënten met hoge kosten niet wordt gecompenseerd. Bovendien maakt slechts 0,6% van alle ouderen in Nederland meer dan € 250 aan kosten. Het hoge aantal ouderen met (lage) kosten voor zelfzorggeneesmiddelen, maakt bovendien dat de kosten van een uitzonderingsmaatregel voor alle ouderen hoog zullen zijn.

Uitzonderen: specifieke middelen

Van de voorgeschreven middelen genereren de systemische antihistaminica de meeste kosten, vooral bij patiënten die meer dan €250 aan zelfzorggeneesmiddelen gebruiken (38% tegen 26% in de laagste kostenklasse). Hiervoor geldt eigenlijk hetzelfde als bij de 65-plussers: uitzonderen van deze middelen zou de groep patiënten met hoge kosten nog niet eens halveren. Doordat ook de (veel grotere) groep die weinig kosten maakt wordt uitgezonderd, zijn de kosten van zo'n uitzondering hoog.

Uitzonderen: middelen voor (specifieke) chronische aandoeningen

Een volgende mogelijkheid zou zijn om zelfzorggeneesmiddelen uitgeschreven voor chronische aandoeningen wel te vergoeden. Het percentage recepten voorgeschreven voor

een chronische aandoening is het hoogst in de dure kostenklassen (circa 40% tegen circa 27% in de laagste kostenklasse). Tegelijkertijd is duidelijk dat 60% van de recepten die zijn voorgeschreven aan patiënten met meer dan € 250 aan kosten, zijn uitgeschreven aan patiënten zonder een chronische aandoening. Het maken van een uitzondering voor alle chronische aandoeningen, betekent dus dat veel patiënten geen vergoeding krijgen, terwijl ze wel veel kosten maken.

Vervolgens is nagegaan welke specifieke chronische aandoeningen de hoogste eigen betalingen voor zelfzorggeneesmiddelen genereren. Dit blijken allergische aandoeningen, osteoporose en spastisch colon te zijn. Recepten voor deze aandoeningen maken gezamenlijk 13% uit van het totaal aantal voorschriften voor zelfzorggeneesmiddelen en 26% van de daaraan verbonden kosten. De grootste groep daarbinnen betreft allergische aandoeningen (resp. 9% van de voorschriften met 20% van de kosten). Ook hiervoor geldt echter dat met het uitzonderen van voorschriften voor deze aandoeningen de grote meerderheid van de groep met hoge kosten niet wordt geholpen.

Uitzonderen: alle zelfzorggeneesmiddelen voor specifieke groepen chronische patiënten

In plaats van het wél vergoeden van zelfzorggeneesmiddelen voor specifieke indicaties (recept-niveau) zou ook kunnen worden overwogen alle zelfzorggeneesmiddelen te vergoeden van specifieke groepen chronische patiënten (patiënt-niveau). Iets minder dan de helft van de patiënten die zelfzorggeneesmiddelen kreeg voorgeschreven in 2003 is chronisch patiënt (althans, zij zijn voor een chronische aandoening bij de huisarts geweest); gemiddeld genomen hebben zij meer kosten dan niet-chronische patiënten (57% van de totale kosten van zelfzorggeneesmiddelen is voor chronische patiënten). Osteoporose is de 'duurste' aandoening: gemiddeld €78,25 per patiënt per jaar voor zelfzorggeneesmiddelen. Maar van deze 'dure' aandoening maakt zo'n 5% van de patiënten meer dan 250 euro aan kosten, terwijl 85% van de patiënten minder dan €150 aan kosten maakt. Voor andere relatief 'dure' aandoeningen als diverticulosis, patiënten met incontinentie voor faeces en de ziekte van Parkinson liggen de gemiddelde kosten voor zelfzorggeneesmiddelen ook boven de €50. Ook hier geldt dat het percentage patiënten dat meer dan €250 uitgeeft niet boven de 5% uitkomt.

Uitzonderen: specifieke zelfzorggeneesmiddelen voor specifieke chronische aandoeningen

Een volgende mogelijkheid zou zijn om specifieke zelfzorggeneesmiddelen voor specifieke indicaties wel te vergoeden: dus een combinatie middel/chronische patiënten-categorie. Patiënten-categorieën met hoge kosten voor de volgende middelen zijn patiënten met diverticulosis voor de laxantia, patiënten met osteoporose voor de mineraalsupplementen en patiënten met allergische aandoeningen voor systemische antihistaminica. Ten opzichte van het uitzonderen van hele groepen middelen is dit een goedkopere optie. Het blijft echter zo dat slechts een minderheid van de groep met hoge kosten ermee is geholpen.

Conclusie

De onderzochte kenmerken blijken in het algemeen matige voorspellers van hoge kosten aan zelfzorggeneesmiddelen. Dat betekent dat slechts een minderheid van de groep met hoge kosten geholpen wordt bij het toch vergoeden van zelfzorggeneesmiddelen, terwijl

daarnaast een grote groep die in feite slechts weinig kosten maakt ook meeprofitteert (het 'cadeau-effect', zie Groenewegen en de Jong, 2004).

Kanttekeningen

Aan dit onderzoek kleven enkele beperkingen die niet onvermeld mogen blijven.

In de eerste plaats beperkt het onderzoek zich tot voorschriften van huisartsen. Specialist-receptuur is buiten beschouwing gebleven tenzij het om continuering van door specialisten geïnitieerde receptuur ging. Dat zal echter niet meer dan 10% van het totaal aantal zelfzorggeneesmiddelen omvatten. De conclusies zullen hierdoor niet veel veranderen.

In de tweede plaats kon slechts naar chronische aandoeningen worden gekeken voor zover patiënten met die chronische aandoening bij de huisarts zijn geweest in 2003. Chronische patiënten die hun huisarts in dat jaar niet hebben bezocht, bijvoorbeeld doordat zij onder controle staan van de specialist blijven hierdoor buiten beschouwing. De cijfers over het percentage chronische patiënten moeten daarom als een minimum-schatting worden geïnterpreteerd.

Ook zullen er patiënten zijn gemist, doordat sinds september 1999 de vergoeding voor zelfzorggeneesmiddelen al was gelimiteerd voor chronische gebruikers. Daarnaast is uit recent onderzoek gebleken dat de verwachtingen rond huisartsenzorg de laatste jaren is afgenomen (Cardol et al., 2004). Voor veel alledaagse klachten verwachten patiënten geen meerwaarde van de huisarts. Met andere woorden: de kans is groot dat zij voor de klachten die zij zelf kunnen afdoen met zelfzorggeneesmiddelen de huisarts niet bezoeken. Hieruit is te concluderen dat dit onderzoek geen volledig beeld geeft van zelfzorggeneesmiddelen-gebruikende patiënten en kosten die zij maken.

De belangrijkste beperking van dit onderzoek is dat de cijfers betrekking hebben op de periode dat de zelfzorggeneesmiddelen nog wél werden vergoed. Het feit dat de middelen niet meer worden vergoed vanaf 1 januari 2004 kan tot strategisch gedrag van patiënten en voorschrijvers leiden. Groenewegen en de Jong (2004) noemen dit het gedragseffect. Patiënten kunnen al dan niet in overleg met hun arts inmiddels hun geneesmiddelgebruik hebben gesaneerd. Ook kunnen voorschrijvers hun patiënten hebben overgezet naar andere, nog wel vergoede middelen. Aanwijzingen hiervoor geven resultaten van onderzoek uitgevoerd door de Stichting Farmaceutische Kengetallen en DGV, Nederlands instituut voor verantwoord medicijngebruik (zie DGV-nieuwsbrief juni 2004). Zij rapporteren substitutie naar vergoede middelen voor de antihistaminica cetirizine en loratidine. Voor een aantal andere middelen lijkt de verschuiving vooralsnog relatief beperkt gebleven. De cijfers over 2004 zullen moeten uitwijzen welke gevolgen deze substitutie heeft voor de kosten die patiënten maken.

Dat de groep met hoge kosten moeilijk op basis van eenduidige criteria is te typeren komt doordat veel patiënten te maken hebben met een opeenstapeling van aandoeningen en/of middelen. Uit dit onderzoek bleek al dat patiënten met meer chronische aandoeningen een grotere kans hebben meer kosten te maken. Hoeveel hoger de kosten zijn, hangt af van de aandoeningen die men heeft en de gebruikte middelen. Het gaat vaak om kleine groepen patiënten met een specifieke combinatie van aandoeningen, waardoor de omvang

moelijk in kaart is te brengen. Hieronder vallen bijvoorbeeld patiënten die ten gevolge van een aandoening problemen hebben in een ander orgaanstelsel. Te denken valt aan het eerder genoemde voorbeeld van patiënten die ten gevolge van een dwarslaesie last hebben van obstipatie en daarvoor zelfzorggeneesmiddelen gebruiken. Niet alleen gaat het hier om een relatief kleine groep patiënten, ook de door LINH-huisartsen gebruikte ICPC-codering is niet toereikend om deze zeer specifieke groep patiënten te definiëren.

Literatuur

Biermans, M.C.J., S.G.M. Adam, D.H. de Bakker, Zelfzorgmiddelen uit het ziekenfondspakket: Beleids-evaluatie maatregel uitsluiting buiten-WTG-middelen. Utrecht: NIVEL, 2000.

Cardol, M., Dijk, L. van, Jong, J.D. de, Bakker, D.H. de, Westert, G.P. Huisartsenzorg: wat doet de poortwachter? Tweede nationale studie naar ziekten en verrichtingen in de huisartspraktijk. Utrecht: NIVEL/RIVM, 2004.

Groenewegen, P.P., Bakker de, D.H., Velden van der J., Een nationale studie naar ziekten en verrichtingen in de huisartspraktijk. Basisrapport: verrichtingen in de huisartspraktijk. Utrecht: NIVEL, 1992.

Groenewegen, P.P., Jong, J.D. de. No-claimteruggaaf in ziekenfondsverzekering. Medisch Contact 2004, nr. 24, 11 juni 2004, 981-984.

Westert G, Hoonhout LHF, de Bakker DH, van den Hoogen HJM, Schellevis FG. Huisartsen met en zonder elektronisch medisch dossier: weinig verschil in medisch handelen. Huisarts Wet 2002; 45 (2) 58-62.

Website: www.linh.nl

Geneesmiddelenbeleid in de praktijk. Nieuwsbrief (nummer 3, juni 2004) DGV, Nederlands instituut voor verantwoord medicijngebruik. www.medicijngebruik.nl

Bijlage: Indeling chronische aandoeningen

ICPC en omschrijving	Cluster	Toelichting
A90 multiple aangeboren afwijkingen	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
F81 andere aangeboren afwijkingen oog	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
H80 aangeboren afwijkingen oor	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
K73 aangeboren afw.hartvaatstelsel	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
L82 aangeboren afwijking bewegingsapparaat	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
R89 aangeboren afwijkingen luchtwegen	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
S83 and.aangeb.afwijking huid/subc.	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
T80 and.aangeb.afw.endo.kl./metab.	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
U85 aangeboren afwijkingen urinewegen	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
X83 aangeboren afw.gesl.org.(vrouw)	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
Y84 and.aangeb.afw.gesl.org./borst (man)	aangeb.afwijking	aangeboren afwijking
D81 aangeboren afwijking spijsvert.org.	aangeb.afw. spijsvert.	w.o. M. Hirschprung
N85 aangeboren afwijkingen zenuwst.	aangeb.afw. zenuw	o.a. spina bifida
A12 allergie/allergische reactie nao	allergische aand.	allergische aandoeningen
R97 hooikoorts/allergische rhinitis	allergische aand.	allergische aandoeningen
R96 astma	astma	
R91 chron.bronchitis/bronchiectasieën	chron.bronchitis	
N89 migraine	chron.hoofdpijn	
N90 cluster headache	chron.hoofdpijn	
D97 cirrose/andere leverziekten neg	cirrose	o.a. hepatische
D94 colitis ulcerosa/chron.enteritis	colitis ulcerosa	w.o. M. Crohn
K89 passagere cerebrale ischemie	cva/tia	
K90 cerebrovasc.accid. (cva)	cva/tia	
S97 ulc.cruris/decubitus/chron.ulc.	decubitus	
T90 diabetes mellitus	diabetes mellitus	
D92 diverticulose/diverticulitis coli	diverticulose	
H83 otosclerose	doofheid	
H85 acoustisch letsel/lawaai doofheid	doofheid	
H86 doofheid alle graden neg	doofheid	
S87 constitutioneel eczeem	eczeem	
S88 contact eczeem/ander eczeem	eczeem	
R95 emfyseem/copd	emfyseem/copd	
N88 epilepsie alle vormen	epilepsie	
A28 functiebeperking/handicap nao	functie-beperkingen	functiebeperking
B28 handicap/beperk.bloed/lymfest.	functie-beperkingen	functiebeperking
D28 functiebeperking/handicap spijsvert.org.	functie-beperkingen	functiebeperking
F28 functiebeperking/handicap oog	functie-beperkingen	functiebeperking
H28 handicap/beperking gehoor	functie-beperkingen	functiebeperking
K28 functiebeperking/handicap hartvaatstelsel	functie-beperkingen	functiebeperking
L29 handicap/beperking bewegingsapparaat	functie-beperkingen	functiebeperking
N28 functiebeperking/handicap zenuwstelsel	functie-beperkingen	functiebeperking
R28 functiebeperking/handicap luchtwegen	functie-beperkingen	functiebeperking
S28 functiebeperking/handicap huid/subcutis	functie-beperkingen	functiebeperking
T28 functiebeperking/hand.endo./metab./voed.	functie-beperkingen	functiebeperking
U28 functiebeperking/handicap urinewegen	functie-beperkingen	functiebeperking
Y28 functiebeperking/handicap geslachtsorg. (man)	functie-beperkingen	functiebeperking
K74 angina pectoris	hartlijden	
K75 acuut myocard infarct	hartlijden	
K76 and/chron.ischemische hartziekten	hartlijden	
K77 decompensatio cordis	hartlijden	
K78 boezemfibrilleren/-fladderen	hartlijden	
B90 HIV	hiv	

ICPC en omschrijving	Cluster	Toelichting
K86 hypertensie zond.orgaanbeschadig.	hypertensie	
K87 hypertensie met orgaanbeschadig.	hypertensie	
T85 hyperthyreoidie/thyreotoxicose	Hyperthyreoidie	
T86 hypothyreoidie/myxoedeem	Hypothyreoidie	
D17 incontinentie voor ontlasting	incontinentie faeces	
T92 jicht	jicht	
A79 maligne neoplasma (onbekende prim.lok.)	maligniteit	
B72 ziekte van Hodgkin	maligniteit	
B73 leukemie	maligniteit	
B74 andere mal.neopl.bloed/lymfestelsel	maligniteit	
D74 maligne neoplasma maag	maligniteit	
D75 maligne neoplasma colon/rectum	maligniteit	
D76 maligne neoplasma pancreas	maligniteit	
D77 mal.neopl.spijsv.org.and./niet gesp.	maligniteit	
F74 neoplasma oog/adnexen	maligniteit	
H75 neoplasmata oor	maligniteit	
K72 neoplasma hartvaatstelsel	maligniteit	
L71 neoplasma bewegingsapparaat	maligniteit	
N74 maligne neoplasma zenuwstelsel	maligniteit	
N76 niet gespec.neoplasma zenuwstelsel	maligniteit	
R84 maligne neoplasma bronchus/long	maligniteit	
R85 ander maligne neoplasma luchtwegen	maligniteit	
T71 maligne neoplasma schildklier	maligniteit	
T73 andere/niet gespec.neopl.endo.kl.	maligniteit	
U75 maligne neoplasma nier	maligniteit	
U76 maligne neoplasma blaas	maligniteit	
U77 andere maligne neopl.urinewegen	maligniteit	
U79 niet gespec.neopl.urinewegen	maligniteit	
X75 maligne neoplasma cervix uteri	maligniteit	
X76 maligne neopl.borsten (vrouw)	maligniteit	
X77 and.maligne neopl.gesl.org.(vrouw)	maligniteit	
X81 and./niet gespec.neopl.gesl.org.	maligniteit	
Y77 maligne neoplasmata prostaat	maligniteit	
Y78 and.mal.neopl.gesl.org/borst.(man)	maligniteit	
N86 multiple sclerose	ms	
L95 osteoporose	osteoporose	
Y82 hypospadie	overig gesl.org.man	overig Y
Y83 cryptorch./niet ingedaalde testis	overig gesl.org.man	overig Y
B78 erfelijke hemolytische anemie	overig bloed	overig bloed
B79 and.aangeb.afw.bloed/lymfestelsel	overig bloed	overig bloed
B83 purpura/stollingsst./afw.thromb.	overig bloed	overig bloed
K82 cor pulmonale	overig hartziekte	overig hartziekte
K83 klep aandoening niet reumat. Nao	overig hartziekte	overig hartziekte
K84 andere hart ziekten	overig hartziekte	overig hartziekte
F83 retinopathie	overig oog	overig oog
F84 macula degeneratie	overig oog	overig oog
F93 glaucoom	overig oog	overig oog
F94 blindheid, elke graad/vorm	overig oog	overig oog
N92 trigeminus neuralgie	overig zenuw	overig zenuw
T82 adipositas (quet.index o30)	overgewicht	
N87 parkinsonisme, ziekte v.parkinson	parkinson	
X09 premenstruele symptomen/klachten	pms	
X89 premenstrueel spanningssyndroom	pms	
H84 presbycusis	presbycusis	
S02 pruritus	pruritus	
S91 psoriasis	psoriasis	

ICPC en omschrijving	Cluster	Toelichting
L84 artrose	RA/artr	
L88 RA	RA/artr	
L89 coxartrose	RA/artr	
L90 gonartrose	RA/artr	
L91 andere artrose	RA/artr	
D93 spastisch colon/ibs	spastisch colon	
L83 syndromen cerv wervelkolom	syndr.wervelkolom	
U04 urine incontinentie [ex.p12]	urine-incontinentie	
S98 urticaria	urticaria	
K91 atherosclerose [ex.coron.,cerebr.]	vaatziekte	
K92 andere ziekten perifere arteriën	vaatziekte	
K95 varices benen [ex.ulc.crur.s97]	varices	
H82 vertig.syndromen/labyrinthitis	vertigo	
L97 chronisch trauma knie	verw.afw.bew.app.	
L98 verworven afwijking extremiteiten	verw.afw.bew.app.	
L85 verworven afwijking wervelkolom	verw.afw.werv.kolom	
T93 vetstofwisselingsstoornissen	vetstofwisselingsstoornis	